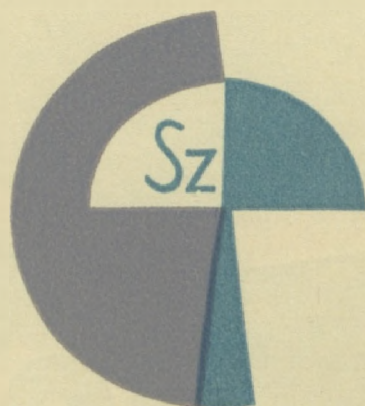

Tervezte Dénes György
Űlomba véste Szekeres József I.

GRAPHISCHE REVUE GRAFIKAI SZEMLE

Zeitschrift für das Buchgewerbe.

Herausgeber: der Buchdruckerverein Ungarns (Budapest VIII, Kölcsey ucca 2).

Verleger: Alfred Halász; verantwortlicher Schriftleiter: Ladislaus Novák.

Erscheint achtmal jährlich. Auflage dieser Nummer: 5500. Abonnement jährlich 8 Pengő.

Kongresszus és szakkultúra

Hétezer munkástársunk választott követeinek nagygyűlése előtt állunk. Hétezer magyar testvérünk küldöttei ülnek össze néhány nap múlva, hogy megbeszéljék mindazokat a lehetőségeket és javaslatokat, amelyek szellemi és anyagi boldogulásunkat, a szakmánk területén hagyományos közösségi erkölcsnek az integritását a jövőre is biztosíthatják.

A tárgysorozaton ott szerepel a szakkultúra fontos kérdéseire vonatkozó több pont is. Így a tanműhely ügye, a debreceni kollégáknak erre és a nyiregyháziaknak a vidéki szakoktatásra vonatkozó indítványa.

Mi is az a nyomdászati szakkultúra?

Erőtéljes, tudatos ellenállás a nyomdászat lealacsonyítása ellen; szívós, kitartó munka a nyomdászat lényegének, benső valójának és magasztos rendeltetésének föltartásáért és minden nyomdász lelkiismeretének a szaktudományosság, az anyanyelvi készség megszerzése és a korszerű tipográfusművészeti színvonal megismerése tekintetében való ébrentartásáért. Gazdasági természetű törekvéseinknek mintegy velejárója, kiegészítő része, s egyszersmind a munkamegosztásos rendszer nyomorgatta ifjabb nyomdásznemzedék egész nyomdásszá nevelésének jóformán egyetlen eszköze. Ez erősíti majdan őket a munkálkodásukban, ez adja meg nekik az elkerülhetetlenül szükséges szakmai horizontot, s a részletmunkát végző egyes ember szeme előtt föltárva foglalkozásunk tudományos és művészeti vonatkozásait: szerelmesévé teszi őt a pályájának. Szépseget és harmóniát visz bele a lelkébe.

Szakkulturális törekvéseink sokak szemében mintegy az idealizmus felé való el-elcsapongásnak, rajongó nekibuzdulásnak tűnhetnek föl, de valójában éppen

úgy a magasabbrendű közösségi erkölcs és kollégialis lelkiismeret szülöttei s komoly szükségletet elégítenek ki, mint nagyszerű Anyaegyesületünk minden egyéb intézménye: a betegek és elöregedettek istápolásától kezdve segélyezési rendszerünk valamennyi ágazata, a hetvenöt esztendő óta mind tekintélyesebbé növvő budapesti könyvtár, ennek vidéki fiókjai stb. stb. is.

A szakkulturális munka jelentősége a nyomdászat fogalmának tágulásával egyre növekszik, s ennél fogva egyre nagyobb teret is nyer minden nemzetek nyomdászainak célkitűzéseiben. Ha figyelemmel kísérjük a nemzetközi nyomdászkongresszusok tárgyalási anyagát — mind a főnökökét, mind pedig a nyomdai munkásokét —: esetről esetre tapasztalhatjuk a szakkulturális anyag folytonos bővülését, olykor az egyéb, szorosan gazdasági természetű ügyek szűkebbre szorulásával is. S ez érthető: a tőke és munka nagy háborújában a kollektív szerződések kiépítése óta gyakori a hosszú időkre szóló fegyverszünet, a szakkulturális munkában azonban a mai időkben már nem lehet megállás, sőt az ilyen szélcsendes idők a legalkalmasabbak a munka intenzív művelésére.

Az október-eleji nagy nyomdászkongresszust — mint eddig mindenkoron — bizonyára most is áthatja a szakkultúra fontosságának érzete, s komolyan mérlegelve a korszerűség, gyakorlatiasság és legelső sorban természetesen a lehetőség kérdéseit, módját ejti majd, hogy szakkulturális intézményeink nemcsak hogy az eddigi keretben nyugodtan folytathassák működésüket, de itt-ott — már amennyire a szükség megkívánja — szélesebb területre is kiterjeszthessék áldásos, a jelent erősítő és a jövőt építő tevékenységüket.

Gutenberg-képmások

Most négyszázhetven esztendeje már élet-útja vége felé bandukolt a minden fölhalálók legnagyobbika, az „emberiség második megváltója”: Gutenberg János. Neki köszönhetjük az írás-olvasás közkinccsé válását, s így – közvetve – az emberi gondolat kiszabadulását is a középkor füledt szellemi légköréből. Minden emberfia közül ő cselekedte meg az eddig való legdemokratikusabb munkát: könyvet adott a szegény emberek millióinak a kezébe.

Gutenberg János életfolyása még nem eléggé tisztázott. Hogy a rajnamenti „aranyos” Mainz városában született: tudjuk; de hogy melyik esztendőben: annak sehol semmi nyoma. Legtöbb valószínűséggel 1395 és 1400 közé tehetjük ezt az időpontot. Halálának ideje sem egészen biztos: 1467 november 24-ike és 1468 február 24-ike közé kell tennünk ezt a szomorú dátumot.

De nincsenek eléggé tisztázva életének a közbeneső mozzanatai sem. Nem tudjuk

például, hogy miképpen folyt le Gutenberg gyermekora és kora ifjúsága. Családja, a Gensfleisch–Gutenberg patricius család 1421-ben belekeveredett a mainzvárosi polgárság és nemesség közt kitört háborúskodásba, s kíváncsolni volt kénytelen. Valószínűleg a közeli Eltvillebe költözött, ahol kisebb terjedelmű mezei birtoka volt.

Hogy hol járt, merre tartózkodott Gutenberg Jánosunk a 15. század huszas éveiben és a harmincasoknak az elején: semmi írásos nyoma. Nyilván sokat utazott; összejárhatta a nyugatnémetországi és hollandus kereskedő- és iparosvárosokat, s talán a franciákat is, mindenütt tanulva valamit: technikát, művészetet, ahogy éppen jött. Csak ilyen úton-módon válhatott olyan ezer mesterré, aminőnek ismerték, s amely sokoldalúság nélkül semmiesetre sem sikerült volna neki a betűmetszés és öntés, a sajtó, a nyomtatás módja stb. fölhalálása.

1434-ből már írásos emlék van Gutenberg tartózkodási helyéről. Ekkoriban Strassburgban lakott. Valami járadékos követelése

létén Mainz városán, ennek behajtása végett a Strassburgon átutazó mainzi városi jegyzőt elfogatta, majd pedig a strassburgi városi tanács kedvéért szabadon bocsátta őt, az erről szóló jegyzőkönyvben egyszerűen le is mondván a követeléséről. 1436 és 1438 körül már „titkos és csodálatos művészetekkel” foglalkozott; valami présfélélt is csinált. Tanítványai is voltak. Ezek egyikének, Dritzehn Andrásnak hirtelen halálakor polgári pöre is támadt, amelyből nyertesen került ki. Neve 1444-ig még benne van a strassburgi adólapstromokban.

1445 óta már szülővárosában, Mainzban tartózkodott Gutenberg. 1448-ban a nevét egy adóslevélben találjuk.

Ebben az időben már készen volt a találmányával, s voltak kisebb nyomtatványai is. Ilyen volt egy az utolsó ítéletről szóló vers, egy 14 oldalas latin nyelvgyakorló könyvecske, egy 1448-ra szóló csillagászati naptár, majd következtek monumentális művei: a 36 és 42 soros bibliák, majd pedig több aprólékos munka: bűnbocsátó levelek, egy a török elleni harcra hívó írás, meg egyéb.

Hogy a két biblia közül melyik nyomtatódott előbb: vitás. Amikor a 42 sorosnak a nyomtatásával már majdhogynem elkészült: e vállalkozásának finanszírozója, Fust János, a kezében levő adóslevelek alapján – törvényes úton – megfosztotta őt a munkája gyümölcsétől.

A kisemmizett Gutenberget nem törte meg ez a csapás. Egy tehetséges városi tanácsos, Humery Konrád segítségével új nyomdát rendezett be, s ebben nyomtatta egyebek közt a 746 folió-nagyságú oldalra terjedő „Katholikon”-t, a világi ismeretek lexikonszerű tárházát.

Lankadatlan erővel, ernyedetlen kitartással dolgozott új nyomdájában Gutenberg 1462 októberéig, amikor nagy szerencsétlenség szakadt a mainziakra. Idegen zsoldosok rohamozták meg a viruló, szép várost, s mindent feldúltak, amihez csak hozzáférhettek. Gutenberg nyomdája is áldozatul esett a vandalizmusnak, s az ősz fölhalálóz vándorbotot vehetett a kezébe.

Eltvillebe húzódott, atyafiai közé. Itt alapította meg immár a harmadik nyomdáját a két Bechtermünze testvérrel, Henrikkel és Miklóssal, tanítgatva őket a könyvnyomtatás művészetére és tudományára.

Két-három esztendő múlva véglegesen át is adta nekik a nyomdát, s ő maga visszavonult szerény ellátottságú nyugalomba, elmerengve a maga viszontagságos múltján, s tán nem is sejtve, hogy találmányával micsoda szolgálatot tett az emberiségnek.

Nyomdászattörténeti képek. (A mainzi nyomdák pusztulása.) 1462-ben már két nyomdája volt Mainz városának. Egyik volt a Gutenberg János régibb nyomdája – ez ekkor már Fust birtokában volt –, a másik pedig az az újabb nyomda, amelyet a nagy fölhalálóz 1455-i kisemmizése után Humery tanácsos segítségével alapított. A két nyomdában harminc-negyen ember dolgozhatott; valamennyit szigorú fogadalom kötötte a munka módjának a titoktartására. Az 1462 október hó 27 és 28-ika között éjszakán azonban Adolf Nassau gróf zsoldosok elfoglalták a várost, több száz polgárt megölték, a többi pedig, kevés kivétellel, kikergettek a városból. A már öreg Gutenberg Jánosnak is vándorbotot kellett a kezébe vennie. Ő maga a közeli Eltvillebe vonult, életben maradt munkatársai pedig széjjel-széledtek a szélrőzsza minden irányába. Természetesen föloldva érezték magukat a titoktartás fogadalmától, s emerre eljutottak: mindenütt nyomdát alapítottak lygyterjedt el oly gyorsan a könyvnyomdászat Európában.

Nagymesterünk halálának napja is vitás. 1467 november 23-án még életben volt, 1468 február 24-én pedig már a hagyatékának átvételét nyugtázza régi hív barátja, Humery Konrád.

De nem biztos az sem, hogy hol nyugosznak drága csontjai. Földásás közben nemrégiben temetőfele helyre akadtak Mainzban, s emberi csontokat is találtak ottan meglehetősen számmal. A mainzi sajtó e leletek hírére fölvetette azt a kérdést, vajjon nem-e az ásatások helyén kellene keresni a könyvnyomtatás föltalálójának a sírját is. Ezt a hagyományok is valószínűvé teszik. Mint a nagy föltaláló egyik rokonának, Gelthus Ádámnak 1468-iki közléséből kitűnik, a franciskánusok templomába temették annak idején Gutenberget. Ezt a templomot kétszáz esztendővel azelőtt építették, s 1577-ig maradt meg a barátok birtokában. Ekkor a jezsuitáké lett a templom; 1742-ben lebontották, 1746-ban fölépítették, 1793-ban tűzveszedelem pusztította el, s romjait 1809-től 1816-ig takarították el. Egy frankfurti patricius, Glauberg János (1681–1733) látta még a nagy föltalálónak fából faragott sírjelét. Egy a frankfurti városi könyvtárban levő „Alte Dinge der ehrlichen Stadt Mentz” című könyvben ennek a Glaubergnek német nyelven írott következő megjegyzése olvasható: „Henchin zu Gudenberg meghalt s elődei mellé temették a ferencrendieknek templomába; insignium gentilitiumai pedig ugyanott vannak a falra fölakasztva.”

• • •

Szerény és szegény ember volt Gutenberg János a világeletemben. Szerénységét az is bizonyítja, hogy nyomtatványainak kolofonján még a nevét sem tette ki. A szegénysége pedig nyilvánvaló. Hiszen ha pénze lett volna: nem foszthatták volna meg a nyomdájától.

Ez a szerény és szegény ember sohasem jöhetett arra a gondolatra, hogy drága pénzen megfestesse a tulajdon képmását. Nyilván mások sem tették meg neki ezt a barátságot.

Tehát az „emberiség második megváltójának” nem maradt fönn hiteles arcképe. Honnan kerekedhetett hát ki az a Gutenberg-típus, amit ezernyi apró változatban rajzoltak, festettek, metszettek eddig világszerte, s amelyre minden nyomdászember egyszerűen rámondja: „Nini, ez a mi nagymesterünk, a szent, a dicső, a halhatatlan Gutenberg János”?

Bizonyosan úgy, hogy valamikor, több száz évvel ezelőtt, valamelyik fa- vagy rézmetsző elképzelésében megszületett egy

szakállas figura, amelyre ő több-kevesebb meggyőződéssel rámondta, hogy az pedig a könyvnyomtatás föltalálójának az arcképe. Ha a kortársai talán nem is, de a későbbi nemzedékek elhitték neki, s azóta rabul volt ejtve az emberek elgondolása. Nagy művészek – köztük a magyar Madarász Viktor is – nem tudtak fölszabadulni ez alól a hatás alól és szakállasnak ábrázolták a mainzi nagy embert, akárcsak Jézus Krisztust festik a művészek a maguk százezezerenyi elgondolásában. A mindent elföldő szakáll csak a fejtartásban meg a szemek kifejezésében engedett meg különösebb művészi képzelő erőt, amit aztán a technika erejével domborítottak ki erősebben, sokszor bizony nem a legteljesebb sikerrel.

Mert bizony az anyag, a technika erősen befolyásolja a kép összehatását. Ha megnézzük azt a nagy Seghers-képet, amelyet Brumiller László kollégánk másolt a Typographia terme számára: tiszta festői hatást érzünk ki belőle. E fűzet 153. oldalának autotipikus vignettáján első pillantásra lát-

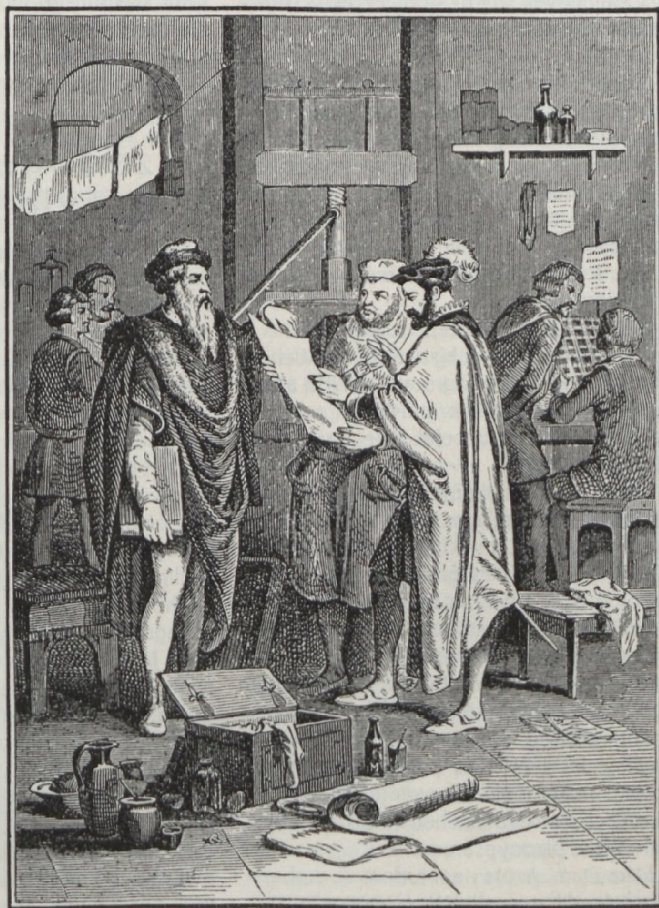
juk, hogy szobormű fényképe után készült a klisé. De megszömlilik az anyag és a szerszám a 150. oldal fakszimilés és a jelen oldal tónusos fametszetén is, amelyeknél véső volt a fametszőnek az eszköze. A 152. oldal baloldali arcmásán már a késsel való fametszés tipikus példáját látjuk. További példa fűzetünk borítólapja, amelyen Kondor Árpád kollégánk metszette a Gutenberg-fejet olomba, s mindenki emlékezhetik még az idei János-napi plakátra, amelyen Kertész Miklós kollégánk erősen archaisztikus modorban, linoleumba metszette a nagy föltaláló képét.

Ezek a Gutenberg-képmások mind szakállasak voltak. Szakállas volt Fasol stigma-típiás és Büchler léniaszedéses képe is.

Az 1928-i kölni „Pressa”-kiállítás után egy tárcacikk keretében a következő sorokat olvashattuk a Typographiában:

„A kölni kiállítás egyik csodaszép csarnokában aranyos mellszobor pompázott. Csupasz ábrázot, markáns vonásokkal, a messzi jövőnkbe tekintő, kemény pillantással.

Nyomdászattörténeti képek (Fust János Schöffer Péterrel szemlélteti Gutenberg nyomtatványait.) A nagy föltaláló valószínűleg már az 1440-es évektől kezdve is szépszámmal nyomtatványt készíthetett, az egyvenkétszoros biblia azonban a legfőbb remeke. 1282 kéthasábos szedésű oldalra terjed; vannak pergamenre és papírosra nyomtatott példányai; az előbbieket kifestett iniciálékkal és tarka lappszéll díszítéssel nagy-szerűen illumináltak; a papírosra nyomtatottak is igen szépek. Természetes, hogy a hatalmas munkához nagyszegű befektetés is kellett: a papíros, pergamen, festék ára, munkabér s. b. csak esztendőnk múltán térülhetett meg, s így Gutenberg kölcsönre szorult. 1450 augusztus 22-én írta alá azt az adóslevelet, amellyel 800 forintot vett kölcsön a tekintélyes polgár Fust Jánostól, akinek a gersheimi Schöffer Péter lett később a veje. Ez az adóslevél volt az, amelynek alapján Fust János 1455 vége felé megfosztotta Gutenberget a nyomdájától és a már kész biblia példányaitól.

Gutenberg Jánost ábrázoló fekete-fehér technikájú fametszet. Készítője: Ruppert Karl német fametszőművész. Őnlá a nagymesternek mintegy a kézművesmivolta van erősen kihangsúlyozva, a bőséges tapasztalatai birtokában mindent nyugodtan mérlegelő technikus.

Odamegyek s elolvasom az alája rögzített bádogtáblácskát: Willi Reue: Johannes Gutenberg.

No hát, ez sok egy nyomdászkebelnek. Ahány szobrát s rajzolt avagy festett képmását láttuk eddig a dicső föltalálónak, szakáll földi valamennyin a nemes vonásokat; egyágú szakáll, kétágú szakáll, mellig érő avagy köldökig is elterpeszkedő, de nagy, impozáns szép szakáll, keleti pátriárkák fő díszé, tekintélyt és bölcsességet sugárzó gyönyörű ékessége.

Kitör belőlem az elképedés:

– Ez a szobrász azt hiszi, hogy ha Michelangelo meg Leonardó szakáll nélkül ábrázolhatták egyik-másik művükön a Jézus Krisztust, ő is megcselekedheti azt a mi atyamesterünkkel!

Kicsit hangos volt a megjegyzésem. Vesztemre. Abban a pillanatban ott termett egy kecskeszakállas úr – frankfurti professzor különben – s másfélórás alapos előadást tartott a tizenötödik századbeli rajnamenti viseletről. Özönével citálta az adatokat, amelyek mind azt bizonyítják, hogy 1410-től 1480-ig csupasz ábrázat volt a társadalmilag kötelező az egész Rajnavidéken; borotválkozott boldog, boldogtalan, szegény és gazdag, büszketartású patricius és dacos-szemű parasztember egyaránt. Tehát a mi Strassburgban és Mainzban dolgozó Gutenbergünk is bizonyosan.

Elámultam. Azóta nem tudom az emberi-ség második megváltóját magam elé kép-

zelni. S ha Gutenberg-képet látok, töprengve nézem: ilyen lehetett, amolyan? S ha majdan Budapesten is állítanak szobrot a nagy föltalálónak: faragjanak-e szakállt is neki, avagy sem?”

...

Másfél esztendő múlva, 1940-ben, világszerte megünneplik majd a könyvnyomtatás föltalálásának félezer esztendő jubileumát. Hozsannázva emlegetik Gutenberg nevét. Nemcsak a nyomdászok, de mindenki, akinek a lelkében egy csöpp hálaérzet él a könyvek útján való szellemi magasodásáért. S ahol még nincsen uccája nagymesterünknek: talán követik Párizs városának a példáját, ahol nem találták a francia hazafiassággal összeférhetetlennek, hogy tekintélyes, szép uccát nevezzenek el a német Gutenbergről.

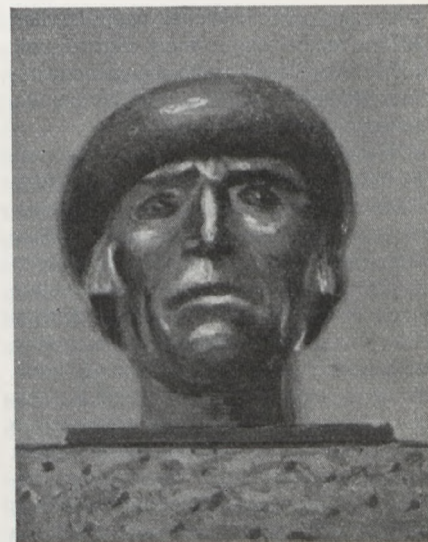
A magyar nyomdászságnak is volna egy hasonló régi óhajta. A tulipános nagy nemzeti fölbuzdulás idején kértük is a székesfőváros tanácsát: keresztelné át a Sándor ucca végén levő csöppke Sándor teret Gutenberg térnek. A tanács akkor elutasította kérésünket, most azonban, a világra szóló jubileum alkalmával, talán érdemes volna mérlegelnie: melyik a jobb hangzású: „Gutenberg ucca” vagy „Bérkocsis ucca”?

A szedőgépek fűtése vidéken

Nem vitás, hogy a szedőgép gazdaságos üzemének feltétele annak jókarban tartása. A jókarbantartáshoz hozzátartozik a fűtés is. Ahol gázgyár van, ott ez a kérdés jó megoldást nyert, de ahol ily gyárnak híján vannak, ott az üzemeknek komoly gondját képezi a szedőgép megfelelő fűtése. Ezen a helyeken petróleumot, benzint, esetleg villanyt használnak ólomolvasztáshoz. Talán nem végzünk hiábavaló munkát, ha erről a kérdésről is beszélünk ezen a helyen, mert e fogas kérdés a vidéki nyomdaüzemek eddig hiányosan megoldott problémája.

Ahol nincs gázgyár, ott a szedőgép fűtőanyagának megválasztásánál több szempont jöhet figyelembe. Elsősorban, hogy az ne legyen káros az egészségre, könnyen hozzáférhető legyen és ne is túldrága. A fűtőszervezet jól szabályozható legyen; mert az nemcsak a jó sorok öntését teszi lehetővé, hanem a fűtőanyaggal való takarékoskodást is.

Az alábbi sorokban összehasonlítás formájában a különböző fűtőanyagokról lesz szó. Részint saját tapasztalataink alapján a

Gutenberg János bronzból készült képmása. Alkoltója Willi Reue német szobrászművész. E szobormű nagy föltűnést keltett a kölni kiállításon. Nemcsak hogy szakálltalanul ábrázolja a nagy föltalálót, de fiatalabbnak is, mint szokták: merészlímű férfiembernek az eget ostromló nagy ékarsók és ambíciók életkorában.

szedőgép ólom- és kalóriaszükségletét szetrtnők most megtárgyalni. Számításaink természetesen csak megközelítő pontosságúak, mert csak egyenlő esetekre lehet egyenlő szabályt megállapítani. Minthogy a szedőgépben különböző törzsu sorok készülnek, aszerint változhatnak a számok is.

Egy szedőgép óránkénti ólomszükséglete 6'5 kiló. Ez a szám megfelel 4760 garmondbetűnyi, ciceró testre öntött ólom súlynak. Ezt a súlymennyiséget elfogadhatjuk maximumnak is, mert ez csak ritka esetben lehet több, de gyakrabban kisebb, amennyiben például ugyanennyi n-nek petítből szedett sorsúlya 4'15 kiló körül van.

6'5 kiló ólomnak a felolvasztásához és 285 fokon tartásához 2200 hőfok szükséges, amelynek mintegy 20%-a hővesztés lesz. Ez megfelel 20 dg petróleum kalóriaértékének, amennyiben a 0'8 fajsúlyú petróleum kalóriaértéke 8870 körül van. A petróleum tehát látszólag nagyon olcsó fűtőanyag, de ha közelebbről megvizsgáljuk a dolgot és a petróleum rossz tulajdonságait is figyelembe vesszük: az elképzeltől lényegesen legdrágább. Minthogy a petróleum fűtő gázosító szerkezete tökéletlen, az a helyiség, ahol csak egyetlen petróleummal fűtött szedőgép is van: állandóan gázzal van tele, ami a legnagyobb mértékben egészségre ártó. Rosszul lehet szabályozni, azért az ólom néha hideg, de legtöbbször

túlhevített, aminek következtében az ön rövid alatt kiég az ötvözetből. Minthogy a drága ön megfelelő pótlása nem történik meg rendszeren, az ónszegény ólomból jó sorok nem önthetők. A gázosító gyakran eldugul, állandóan szabályozni és javítani kell és megvan az a megbocsáthatatlan szokása, hogy rendszerint akkor mondja fel a szolgálatot, amikor legnagyobb „úszás” van. Ha ehhez még hozzáadjuk az előmelegítéshez elpazarolt időt, akkor végösszegképpen nagyon drága tüzelést kapunk.

A benzin nagy robbanási veszélye miatt nem ajánlható. Minthogy a kalóriaértéke kisebb, az ára pedig nagyobb, ez a fűtés költségesebb a petróleumnál és egy óra 16 fillér körül van.

A villany volna a szedőgépek legideálisabb fűtője, azonban a nagyon magas vidéki villanyárak lehetetlenné teszik az elterjedését. Minthogy 1000 watt 860 kalóriával egyenlő, akárhogy számolom, egy órai villanyfűtés a vidéki „olcsó” ipari áram számítása esetén is nem kevesebb mint 50–80 fillérbe kerül.

Sok kísérlet történt már a földgáznak és a városi gáznak palackozására, de ennek az eljárásnak az a legnagyobb hibája és azért nem tudott meggyökeresedni, hogy a sűrítés csak nagyon vastagfalú acélpalack használatával lehetséges, amelybe csak kisértékű gáz tárolható. Minthogy a tartály súlya többszöröse a gáz súlyának: a szállítása, illetőleg használata nem gazdaságos.

Az utóbbi években került piacra egy különleges gáz, az úgynevezett Shell-gáz. Ennek a gáznak sok olyan jó tulajdonsága van, amiből következően alkalmasnak látszik a szedőgép fűtésére. Nagy előnye, hogy nem mérgező, nehezebb mint a levegő, azért ha valami rendkívüli eset folytán a gáz kiszabadulna, csak a helyiség alsó részét töltene meg. Szaga nincs; hogy az esetleges gázömlést észrevegyék: szagostítani kellett. A robbanási százaléka minimális. Szóval az egészségügyi követelményeknek megfelelő. A 12 kiló súlyú palackban 13 kiló gáz van, amely 162.500 kalória értéknek felel meg. Számításunk szerint 85–100 égési órára elég és egy órára 20–22 fillérbe kerül. A szállítása nem jelent külön költséget, mert házhoz szállítva értendő az ára. A petróleumos és benzines fűtőszerveket többnyire felhasználható hozzája, esetleg kevés költséggel átalakítható. Tudomásunk szerint ezt a gázt már több vidéki üzemben használják, s meg is vannak véle elégedve, mert tiszta, egészséges, könnyen beszerezhető és ami a legfontosabb: üzembiztos. Juhász Béla.

„Áramvonalas” szedőgépek

A kereskedői élelmességnek egyik vadhajtatása, hogy minden a politika, a ruházkozás meg egyebek terén fölkapott jelszót igyekszik kihasználni olyan területeken is, amelyekhez különben az illető jelszónak semmi köze s ennek következtében a használatának nincs is értelme. A közönség azonban be szokta venni a legvadabb képzelenséget is, s ahelyett, hogy visszautasítaná az értelmi színvonalát mintegy kigúnyoló komolytalan reklámot, fokozott vásárlási kedvével még támogatja is az illető kereskedőt az efféle csúfondároskodó játékaiban. A „vitaminos tyúkszemgyűrűk” példájára tehát majd minden téren kimutathatók hasonló jelszavas kereskedelmi fogások.

A szedőgépgyárak egyike érdekes újtással állott elő a minapában: szedőgépet bádoggal teljesen beburkolva, olyanforma külsejűvé tette, mint aminők a most divatozó áramvonalas típusú autók. Ennek a beburkolásnak az a célja, hogy a gépszedő figyelme kizáróan a billentyűzetre legyen irányítható; a matricák sikamlását például ne is lássa, a gyújtósíj meg ennek hajtása ne zavarja őt, s az osztónak működése se kóllhessen föl nála fölösleges érdekföldést stb. stb.

Ennek az áramvonalas berendezkedésnek a megszerkesztői nyilván a zavaroktól annyira mentesnek hiszik a gépüket, hogy szerintük a szedő a figyelmét a maga teljes egészében a billentyűzésre irányíthatja. Hogy azonban ez a gyakorlatban mennyire másképpen van: tudja mindenik gépszedő kollégánk. Hányszor esik fönnakadás a matricák járásában; hányszor reccsen valami

az osztószervezetben; hányszor hallunk valami gyanús zörejt az öntés folyamata alatt! Ilyenkor a szemünk és a fülünk egyaránt serénykedik a zavar okának a fölfedezése körül. Bizony: a gépszedő éberségének sokszor sikerül jelentékenyebb károsodást megelőznie.

A munkamenet szempontjából fontosabb géprészek elföldése nem hasznos sem a gépszedőnek, sem pedig a gép tulajdonosának. A gépszedő elveszti ezáltal az áttekintést a gondjára bízott gép fölött; nem lát semmit sem a gép munkájából, s így a zavart keltő bajok csak akkor vevődnek észre, amikor a géprészek már megállottak, vagy éppenséggel már károk is keletkeztek.

Mindenesetre vannak olyan részei is a szedőgépnek, amelyeknek a beburkolása szükséges valami, de csak a por meg a piszok behatolásának megakadályozása okáért. Mert hiszen a por és piszok komoly ellensége a gépszedőnek, aki napról napra vívjá a kemény harcát ellenük. Tán mondanunk sem kell: mennyi olajjal meg ólomrészcsekkével vegyes por rakódik le a gép alján és az excenterok között; mily gyorsan porosodnak meg a billentyűzet részei; hát még a rendszert a földön levő hajtó motor. Ebben a tekintetben hálára köteleznék a szedőgépgyárak a gépszedőt, ha e részeknek olyanféle praktikus, az áttekintést nem akadályozó burkolásáról gondoskodnának, ami a por rájuk való lerakódását gátolná. Az „áramvonalas” formához való ragaszkodásnak azonban – bármennyire divatos is ez az autóknál – a szedőgépen nincsen értelme.

A billentyűzetre most alkalmazott bádoggalapok nem nagyon gátolják a por behatolását; a motor stb. pedig teljesen födetlenül áll, amennyiben ugyan a gépszedő maga lemezpapirosból nem csinál olyan védő alkalmatosságot, amivel munkája végeztével a motort, billentyűs deszkát stb. elföldi.

Az említett géprészek jó beburkolásáról gondoskodtak valamikor a „Standard Compositor” nevű szedőgépénél. Ez igaz, hogy ezt a beburkolást az említett szedőgép formája is könnyen lehetővé tette. Technikai szempontból mérlegelve: a mai szedőgépeknél sem volna ez lehetetlen dolog, még úgy sem, hogy a gépnek a szedő által való áttekinthetősége ne szenvedjen. Ha a gépek tulajdonosa ezenfölül a rendszeres olajozásról és a padló nedvesen való feltörölgetéséről is gondoskodik: többet használna ez a gépnek meg a gépszedőnek, mint a mostanában annyira propagált „áramvonalas” berendezkedés. Hőhne Ottó.

A bécsi Gutenberg-szobor.

Fém, fa, papiros nyúlása

Mint ismeretes: némely tárgyak melegben megnyúlnak, nagyobbodnak és viszont a hidegben összehúzódnak, megkisebbednek. Régi ismert alaptörvény ez és különösen a fémekre alkalmazható. De igen érdekes, hogy nem minden fém nyúlik, illetve húzódik össze egyformán, egy és ugyanolyan hőnek a behatására. Amíg például az öntöttvas 100°C -ig történő felhevítés alatt $\frac{1}{1000}$ -ot nyúlik, addig az ólom ugyanilyen körülmények között $\frac{1}{351}$ -del változtatja meg nagyságát, tehát több mint mégegyszer annyival, mint az öntöttvas.

A betűfém azonban a benne lévő ólmot csak egy bizonyos fokig – ami az öntöttvas és ólom megnyúlási nagysága között áll – engedi megnyúlni. Ez bennünket, nyomdászokat közelebből is érdekelt, mert csak ennek ismeretével magyarázható meg a betűk „megnövekedése” matricálás után. Ugyanis, ha az öntő valamely formáról matricát készít és leverés után a formát a matricával a szárítólemezre teszi száradni, a forma a meleg hatására elkezd „nőni”, ha ugyan az oldalán erősen be van zárva; a terjeszkedés ugyanis csak a magasság irányában tud hatni. Ez a megnyúlás azután többé-kevésbé megmarad, mivel a betűfém nem rugalmas annyira, hogy a forma a ki-nyitás és kihűlés után eredeti alakját teljesen visszanyerje.

E baj ellen csak a következő módon lehet védekezni: 1. A forma előmelegítése és csak azután való bezárása és lematricálása által. Vagy pedig: 2. a forma olyan anyaggal való körülrakása által, amely a formát a meleg behatására minden irányban, tehát oldalt is terjedni engedi. De a legjobb mód a betűanyag megnövekedésének megakadályozása: 3. ha a formát nem zárjuk be teljesen, hanem hogy éppen csak „tartson”.

Ismeretes fizikai törvény az is, hogy azok az anyagok, melyek nedvszívó, azaz higroszkópikus tulajdonságúak (így a papiros, fa stb.), ha a levegőből nedvességet szívnak magukba, vagy folyadékkal érintkeznek: megnyúlnak. A papiros megnyúlási képessége a hosszúsági és szélességi irányban gyártáshoz képest különböző. Logikailag azonban a kiszáradása után fel kellene vennie a régi alakját. De valójában nem így van. Ugyanis a géppel gyártott papiros a szélességében jobban megnyúlik, mint a hosszában. Ennek bizonyításául egy géppel gyártott papirosra a mérések a következő eredményt mutatták: a nedves iv hosszirányban $\frac{1}{200}$ -ra, a szélességben $\frac{3}{200}$ -ra nyúlt

meg. Míg ellenben egy másik iv hollandiai merített papiros egyformán nyúlt meg a nedvesség felvétele után minden irányban, s kiszáradásakor a nedvesség előtti nagyságát nyerte vissza.

A géppel gyártott papiros kiszáradása után a nedvesség felvétele előtti alakjánál kisebb is lesz. Tehát könnyen érthető: miért van olyan nagy regiszteri különbség, ha a papiros egyik felének megnyomtatása után nem nyomtatták mingyárt a másik felét is. (Szaknyelven mondva: ha a „szépnyomat” és „ellennyomat” között nagyobb időbeli eltérés, mondjuk több hét telik el.)

A nedvesség behatására a fa sem viselkedik semlegesen, sőt érzékenysége éppen olyan, akár a papirosé. Ellenben megnyúlása magasságában (szárirány) távolról sem olyan nagy, mint szélességében. Egyirányú megnyúlás is előfordulhat, ami azonban csak akkor áll be a fánál, ha egyirányú nedvesség éri. Ezt tapasztaljuk a klisék fáinak megvetemedésekor is.

Így szoktak néha a nedvesség behatására a mai nyomdásznezmedék által oly kevésbé ismert fametszetek is alakot változtatni. Ez a változás, ha a nyomtatandó felületet éri, igen kellemetlen lehet. Úgy lehet némiképpen helyrehozni, hogy a fametszet felületét annak előzetes megmosása nélkül be kell hengerrel festékezni, azután pedig ott, ahol be van húzódva, vagyis mélyebben fekszik: nedvesítgetni kell, míg a kívánt magasságot el nem éri. A befestékezés célja, hogy a vékonyabb vonalak a nedvesítés után meg ne vastagodjanak. Jáci Tóth G.

Kézirat és gépszedés

»Megvallom, csak homályos fogalmaim voltak a gépirásról, midőn ezelőtt hat évvel letettem a tollat és a billentyűkhöz nyúltam. A sokat emlegetett időnyereség nem kecsegtetett; azt hívnék, hogy a gyorsaság eléréséhez valami különös tehetség, vagy igen nagy gyakorlat kell, eleve belenyugodtam, hogy én teljes világéletemben lassú kopogtató leszek, s jó, ha valamikor olyan sebesen fog járni a gépem, mint a tollam. S addig sok víz folyhat le a Dunán. De bánom is én az idővesztéseget. A fő az, hogy a betűszedők kezébe olyan írást adjak, amelyen nem kell és nem is lehet okoskodni!«

Ez a kis jeligém Tóth Bélának, a neves magyar zsurnalisztának, szinte azt mondhatnám, „hattyúdala” volt. Annak az előszónak a bevezetése ez, amelyet Kaiser Gizellának „A gépirás tankönyve” című munkájához szándékozott írni, de hirtelen bekövetkezett halála (1907 április 3) megakadályozta abban, hogy azt be is fejezhesse és így csak

ez a néhány sor látott napvilágot belőle. Ha a fönti idézetből valaki arra következtetne, hogy Tóth Béla talán ellenszenvvel viseltetett korának betűszedőjé iránt, az alaposan tévedne. Nem. Tóth Béla mindenkor igen nagyra becsülte a betűszedőket és minden igyekezetével azon volt, hogy tökéletes, kifogástalan kéziratot adjon a kezükbe. Ha úgy gondolta, hogy valamely kifejezését a szedő félreérthetné, a kézirat margójára odairta: „Szedő! Vigyázat, nem tévedés!” – és újra leírta a kérdéses szót, amely az ő sajátos kifejezése volt és amelyről azt föltételezte, hogy a szedő, merő „okoskodásból”, nem úgy találja majd szedni, mint ahogyan azt ő leírta.

Egy hibája azonban Tóth Bélának is volt: nagyon apró betűket írt, olyannyira, hogy kéziratának olvasása a szemre bizony megerőltető volt. Így megesett, hogy a szedő mást szedett, mint amit ő írt, a korrektor meg nem vette észre – és kész volt a baj.

Tóth Béla kéziratjai bár mintaképei voltak a pedáns gondosságnak, de az apró betűk írásáról nem tudott leszokni. Így érthető, hogy az írógépek megjelenésével „renegát” lett a tollhoz – amint azt Rákosi Jenő szemére lobbantotta – és az írógép rajongója, előnyeinek hatalmas szószólója lett. Ezzel az írásmóddal látta elérhetőnek azt, hogy könnyen olvasható, kifogástalan kéziratot juttathasson a betűszedőknek.

Hogy mi volt a véleménye az írógépről, többek között álljon itt ez a rövidke idézet:

„A gép még a fogalmazásnak is hatalmas és becsületes eszköze. Az író is élhet vele; mert nem verki az, hanem zongora, mégpedig az alkotó ember zongorája. Véget vet a tollragásnak, fegyelmes, szabatos munkára kényszeríti az elmét; vagyis: tessék előbb gondolkodni, aztán írni!”

Sokat vitatkozott írótlátsaival az írógép előnyei mellett, aminek az lett az eredménye, hogy nagyon sok hírneves magyar író fölcserélte a tollat az írógéppel, akik között Herczeg Ferenc, Gárdonyi Géza, Murai Károly az elsők között voltak.

A kézirat minősége minden időkben nagy szerepet játszott a nyomdászok életében. Különösen a még nem is oly rég letűnt számolószedők korszakában, amikor is a nehezebben olvasható, „rossz” kéziratok egy-egy „partie”-ja alaposan elrontotta a számolószedőnek nemcsak a kedvét, hanem a heti számláját is.

A nyomdai kéziratoknak „jó” vagy „rossz” jelzővel illetett minősítése ebben a félmúlt időben inkább a szedőre, főleg a számolószedőre birt jelentőséggel, mint a főnökre.

Munkavállalásnál munkaadói részről nem sokat számított, ha a kézirat – bátran megállapíthatjuk – bármilyen hanyag, rendetlen, nehezen olvasható volt is: az a számolószedő rovására ment. Ha rossz volt a kézirat, nagy a korrektúra, ha munkájában ezáltal lassan haladt a szedő, ezzel a főnök nem törődött – a számolószedőnek megkorrigált, tiszta szedést kellett szállítania. Puntum.

A szedőgépek megjelenésével megváltozott a helyzet. Eltűntek a számolószedők, gépszedők kerültek a helyükbe, akik már nem korrigálják meg a szedésüket és a rossz, nehezen olvasható kéziratok hátrányai nagyrészt áthárulnak a szedőgépekkel rendelkező nyomdatulajdonosokra. Nagyrészt, azonban nem egészen. A rossz kéziratokkal járó föltartás sok kellemetlenséget okoz a gépszedőnek. Szakmai életünk fejlődése, a szedőgépek tökéletesedése és így a gépszedőkkel szemben tanusított fokozottabb igények szükségessé teszik, hogy a szedőgépes munkának egyik legfőbb „störung”-jával is foglalkozzunk: a rossz kézirrattal.

Hogy melyik a „rossz” kézirat?... – úgy mondják – tág fogalom. Ennek tárgyalásába nem is bocsátkozunk. Csak bemutatunk két oly megállapítást, amelyet arra hivatott tényezők: a könyvnyomdai főnökök állapítottak meg.

A német főnöki részről kiadott szakfolyóiratok időnként hasznos utasításokkal és tanácsokkal látják el a kalkulátorokat. Némelyikük még különlenyomatot is készítet a fontosabb és közérdekű cikkekből, miáltal külön is fölhívja az érdekelt kategóriák figyelmét főleg a szedőgépes munkavállalásra. Így a Berlinben megjelenő „Graphischer Betrieb” egy 1936-iki különlenyomata a különféle gépeken előállított gépszedésekkel foglalkozik és irányelveket állít föl a német nyomdaiparban szedőgépeken előállított munkákra nézve, a szedőgépeken előállított szedéseknél a kalkulációnak nagyon körültekintőnek kell lennie. Rengeleg az előre nem látott akadály, amelyekre pedig számítani kell. Könnyebb megérthetőség kedvéért mingyárt leközl az egységes főnöki árszabály erre vagy arra vonatkozó pontjait is. Így ebből a különlenyomattól megtudjuk, hogy a gépszedésnek 100 soronkénti ára mindig „folyékonyan olvasható, kifogástalan kéziratnál” jöhet csak tekintetbe. (I. fejezet 1. §.)

A „jó” és „rossz” kézirat megállapítására vonatkozóan sok hasznos dolgot idézhetnénk ebből a német különlenyomattól, de

eltekintünk ettől, mert cikkünk tárgyának feldolgozásához hálásabb anyagot szolgáltatott a magyar nyomdai főnököknek a „Magyar Nemzeti Nyomtatványkiállításon” bemutatott véleménye arról, hogy melyik a „jó” és melyik a „rossz” kézirat.

A 6-ik számú teremben, gondosan lezárt, üveglappal ellátott szekrényében két kéziratcsomagot mutattak be t. főnökeink. Alattuk a következő jelzéssel: „Jó kézirat.” Majd meg: „Rossz kézirat.” Magyarázó szöveg is volt alattuk, amely a következőképpen szólt:

„A nyomda munkája a kézirat átvételével kezdődik. A kézírású, olvashatatlan, hanyag, javításokkal és beszúrásokkal teli kézirat a kifogástalan, gépirásos, sajnos, oly ritka: „nyomdakész” kézirrattal szemben a szedésnél esetleg a munka többszörösét is jelentheti.”

A magyar nyomdaipari főnököknek ez a néhány soros megállapítása fölment minden egyéb külföldi szakfolyóirat ilyenmő közleményének bővebb ismertetésétől. Ez a két kéziratcsomag mindenféle kioktató különlenyomattal szobban beszél: lme, ez a jó kézirat, ez pedig a rossz! Ez a kézirat a minden kalkulációk alapja. Csak ilyen kéziratból képes a gépszedő megszédni a kívánt mennyiséget. Csak ilyen kézirat mentesíthet a „sajtóhibák” sokszor szinte végzetesen szomorú következményeitől.

Amikor erről a gépszedőkre olyannyira fontos főnöki megállapításról megemlékezzünk, foglalkozzunk kissé magával a gépirásos kézirrattal is.

A nehezen olvasható, hanyag, tehát rossz kéziratoknak általános tünetei szinte világsszerre egyformán jelentkeztek és így fölmerült valamely olyan könnyen olvasható írás megteremtésének a szükségessége, amely ment minden egyéniségtől, első pillanatra könnyen, folyékonyan, megerőltetés nélkül olvasható, és ami fő: megérthető.

A nehezen olvasható kéziratok kellemetlenségei a szedőgépekkel egyidőben fejlődő írógépek igénybevételéhez vezettek és miután ez nagyszerűen be is vált, nemcsak a nyomdai munkáknál, hanem az egész irodai világban bevonult az írógépes kézirat. Közszükségleti cikk lett. Bevonult a minisztériumokba, a nagyüzemek irodáitól kezdve a legegyszerűbb hivatalig, a bírósági és ügyvédi irodákba, rendőrséghez, csendőrséghez, katonasághoz. Ma már minden kereskedő, kisiparos írógépben bonyolítja le levelezését, annyira, hogy ma már a pincér is írógépelt étlapot tesz a vendég elé.

Ezek azonban mind tiszta, gondos írógépések. Ezeket az írógépéseket utána-

nézi az irodavezető, az igazgató, a főnök, a mester, a „főúr” stb. Azt az írógépelt kéziratot, amelyet a gépszedő elé tesznek, a legtöbb esetben nem nézi utána senki. Vagy ha utánanézik is, nem történik az olyan szigorral, mint amelyet az ügy megkívánna. Hiába írógépelt a kézirat, ha annyira tele van kuszált bejegyzésekkel, hogy a szedő nem bír eligazodni rajta.

A hanyag, kuszált, agyonbejegyzéselt kéziratok sokszor úgy megnehezítik a szedőgépes munkát, hogy mindenféle kalkulációt fölborítanak. Ezért szükséges foglalkoznunk a szedőgépeknek ezzel a legnagyobb „störung”-jával, amelyet csak a legfőbb szereplők, a főnökök szerelhetnek le olyképpen, hogy kiküszöböljék a nyomdából a hanyag kéziratokat és helyükbe bevonul az a tisztán, gondosan írógépelt „jó kézirat”, amelyet a „Magyar Nemzeti Nyomtatványkiállítás” 6-ik számú termében t. főnökeink bemutatnak.

Cikkünk befejezésekor úgy érezzük, vissza kell térnünk Tóth Bélára. Mi, nyomdászok, mindenkor elismeréssel és hálával emlékezhetünk meg Tóth Béláról, a gondosan, tisztán előkészített, könnyen olvasható nyomdai kéziratok nagy előharcosáról. Nagy okunk van sajnálni, hogy nem fejezhette be azt az előszót. Bizonyára hasznos gondolatot tett volna vele a betűsedőknek. Mert az írógéppel oly szoros kapcsolatban álló szedőgép a mi foglalkozásunknak is hatalmas és becsületes eszköze. Maholnap csak ezzel élhetünk – nélküle nem! Nekünk sem verki az, ha nem is zongora. Mi is alkotunk vele, azonban alkotás közben nincsen időnk a töprengésre, a hosszas gondolkodásra. Nem rágódhatunk tollban maradt gondolatokon. Nekünk egyszerre kell gondolkodnunk és – zongorázunk, mégpedig presztisszimóiban. A gép szünet nélküli forgása szabatos ütemre kényszeríti minden idegszálunkat; agyunk minden feszültségével igyekszünk megérteni a sokszor érthetlent, meglátni a gyakran Morsejelzésekhez hasonló, vagy alig látható kuszált vonalakat, melyekből azonban értelmes szavakat, mondatokat kell formálnunk – megszabott időre. Figyelnünk kell kéziratra, értelemre, ólomra, öntésre, a soritolóra, osztóra, a gépzőrejek összhangjára, az egész gépre, nehogy egy eltévedt ólomszálánk üzemképtelenné tegye részünkre oly nélkülözhetetlen – villamos zongoránkat... Hogy minderre figyelhessünk, hogy figyelmünket kellő pillanatban oda irányíthassuk, ahol a géprészek folyton változó helyzetében éppen szükség van, arra volna szük-

ségünk, hogy ezt a feszült figyelmet ne vonja el, ne kösse le egyedül a kusza bejegyzésekkel túltöltött, hanyag, nehezen olvasható, rossz kézirat. Ehhez arra volna szükség, hogy olyan könnyen olvasható, gondosan, tisztán írógépielt kézirat legyen a gépszedő kóta-..., nem kóta-, hanem kéziratartatóján, amelyen nem lehet, de nem is kell okoskodni...

Olyan, mint amelyet igen tisztelt főnökeink a Magyar Nemzeti Nyomtatványkiállításnak 6. számú termében egy kis üvegszekrényben bemutattak. Román Antal.

Kalkuláció

Gyakorlati példáink sorába az eddigiekhez képest most egy nehezebb és több kalkulációs tételből álló példát illesztünk. Oktáv alakú négyoldalas idegenforgalmi prospektus árának kiszámításáról lesz szó, amelynek első oldala háromszínnymatú, csaknem egész oldal méretű illusztráció; a második, harmadik és negyedik oldal fekete nyomtatással szedés, benne fototípiákkal. Példányszám: 10.000, fehér műnyomópapíroson, egyszer hajtogatva.

Ennek a kalkulációnak részletes elemzése – amint az alábbiakban kimutatjuk – tanulságos, szakszempontból érdekes és sokak számára egészen újszerű feladat, mellyel foglalkozni a háromszínnymatással kapcsolatos különleges technikai és árszámítási vonatkozások folytán hálás dolog.

Már bevezetőleg állapítsuk meg, hogy a háromszínnymatásnak nemcsak technikai kivitele, hanem kalkulációja is lényegesen eltérő az egyéb nyomdai munkáktól és ezért a kalkulációban szinte külön fejezetet képez.

A három- és az ezzel azonos természetű négyszínnymatás egyengetését és továbbnyomtatását drágábban kell kalkulálni, mint más munkákat, mivel erősebben épített és biztosabban működő gépeket, különlegesen képzett munkaerőket, a be- és kilövés folytán a nyomdában nagyobb helyet igényelnek. Figyelembe veendő, hogy a színes illusztrációk előállításához sok és drága színes festékre, nagy mennyiségű belövő-papírosra, tisztító- és egyengetési anyagokra is van szükség.

A prospektust, melyhez a jelen esetben a háromszínnymat autotípiákat, valamint a szöveg között előforduló fototípiákat is a nyomda szállítja, úgy kalkuláljuk, hogy a három oldal szövegrészt liliputi gyorsajton nyomtatjuk és „umschlagolás” után a papírost elvágva,

az első oldal háromszínnymatását Viktória-gépen végezzük el. Az árszámítás ebben a munkamenetben a következőképpen alakul:

Szedés:			
Vázlat 2 óra á 3.—	6.—		
3 oldal szedése 12 óra á 3 60	<u>43.20</u>	49.20	
Egyengetés:			
fekete forma 3 óra á 5.— (liliputin) ..	15.—		
sárga . 3 .			
vörös . 4 .			
kék . 4 .			
(Viktórián) 11 óra á 3.80	<u>41.80</u>	56.80	
Gépmosás: 3×450		13.50	
Nyomatás:			
1×10 000 fekete (liliputin) á	9.—		
3×10 000 színes (Viktórián) á 10.—	30.—		
+ 10% felár műnyomópapírosért ...	<u>3.90</u>		
Be- és kilövés:	<u>42.90</u>	429.—	
10 000 á 2.20 (liliputin)	22.—		
30 000 á 2.— (Viktórián)	<u>60.—</u>	82.—	
Kikészítés:			
10 000 példány vágása, hajtogatása és csomagolása á 4.—		40.—	
Papíros:			
70×100 cm 80 kg fehér famentes műnyomópapíros, 1 ívből 8 példány, kell hozzá 1250 lv = 100 kg á 2.06 ...	206.—		
hozzálék 4 formához á 3% = 12% ...	24.70		
10% üzleti pótlék a papírosért	<u>20.60</u>	251.30	
Kilés:			
270 cm ² háromszínnymat autotípiá á —45	121.50		
250 cm ² fototípiá á —08	20.—		
házonkívüli teljesítmény után 20%	28.30	<u>169.80</u>	
		1031.60	

Ehhez a részletes kalkulációs felállításához az egyes tételekkel kapcsolatban szükséges egyet-mást magyarázatképpen megjegyezni. Kezdjük a szedéssel. Az idegenforgalmi nyomtatványok tudvalegőleg általában nagyobb gondossággal készülnek és így a vázlat kidolgozása két órával számítva példánkban is szükségesnek mutatkozik. Vázlatért az osztásnélküli (olcsóbb) kézi-szedői óra eladási ára számítandó. Ha valamely munkánál vázlatkészítést is előírnyunk, gondoljunk arra a hasznos körülményre is, hogy a vázlat nemcsak a kézirat ízléses, hatásos és értelem szerint is helyes tipográfiai megoldását szolgálja, hanem a szedés kivitelezését is hatékonyan előmozdítja. Vázlat után a szedő az olommal könnyebben és biztosabban dolgozik.

A három- és négyszínnymatás különleges technikai munkamenetét gondos mérlegelés tárgyává kell tenni és ezt a kalkulációban összegezően kifejezésre juttatni. Ha előzőleg még próbanyomtatot is kell készíteni az eredeti illusztrációnak pontosan megfelelő színek összeegyeztetése végett: akkor ez a körülmény a munkát külön megdrágítja. (A most közölt példában a próbanyomtat felszámítása nem fordul elő.) Mindezenre a kalkulációba betudandó, hogy

a próbanyomtatok egyengetése felhasználható. A mechanikus kréta-relief-egyengetési eljárás, bár gyorsabban végezhető, mégsem számítható olcsóbban, mint a kivágásokkal előállított, mivel a felhasznált anyag és a segédzszerkek külön költséget jelentenek.

Az oktáv-oldalnyi illusztráció egyengetésért és az idetartozó munkálatokért három színrészletben összesen 11 órát számítottunk. A sárgáért kevesebbet, mint a vöröset és kékért, mivel a színnyomatoknál a sárga szín egyengetése a legkönnyebb. A gépmosás tulajdonképpen szintén az egyengetéshez tartozik, de külön tételként szerepel, mert csak a színes nyomtatásnál számítjuk fel. Minden egyes színért egy gépmosás költségét vesszük fel. A be- és kilövést akkor is kalkuláljuk, ha ehelyett valamely szárító eljárást alkalmazunk, mert hiszen a belövet helyettesítő készülék anyagot és áramot használ el és beszerzése sem olcsó.

A három- és négyszínnymatás ezenkénti ára jóval magasabb az egyéb munkák továbbnyomtatási áránál. A színnyomatok előállítása a szokásosnál sokkal lassúbb gépjáráttal történik. A különbség a kettő között igen jelentékeny. Kb. 30–50 százalékkal szalad lassabban a gép a három- és négyszínnymat munkáknál, mint rendesen.

Bár rendes oktáv-alakú a nyomtatvány, mégis 10-es nagyságú papírost kell hozzá fölhasználni. A háromszínnymat mellett alig maradna margó az oktáv-alakú papíron; a nyomtathatóságért, mert a tömörklisé – mely sok festéket kíván – erősen tapad a papíros-hoz: szükséges tehát a nagyobb papírosfelület. Nyomtatás után a fölösleges részt körülvágjuk.

A kliséket a megrendelők leggyakrabban közvetlenül szerzik be a kemigráfusnál; a mostani példában inkább csak azért szerepelnek, hogy ezáltal alkalmunk legyen a klisé-árakat ismertetni. Az idegen teljesítmények után – ide tartozik többek között a klisé előállítása is – megfelelő százalékarányú üzleti pótlékot kell számítani.

A „Nyomdászati Lexikon”-ban Riczko Sándor a háromszínnymatással kapcsolatban írta: „Jó gépen, jó anyaggal az ebben gyakorlott gépmester csodákat művelhet, ellenkező esetben nagyon kétséges az eredmény.” Ez a megállapítás egyúttal jellemzi azt a kényes feladatot, melyet a három- és négyszínnymatás előállítása a nyomdász számára jelent. Ezért ezek a munkák a legnehezebb minőségi teljesítményekhez tartoznak és ez a körülmény a kalkulációban komoly számbavételt és megfelelő értékelést követel. Székely Artúr II.

K A R P A T H Y K Á R O L Y

ötös

MŰVÉSZI

KELYHEK, SERLEGEK, ARANY ÉS EZÜST OTVÖSMŰVEK

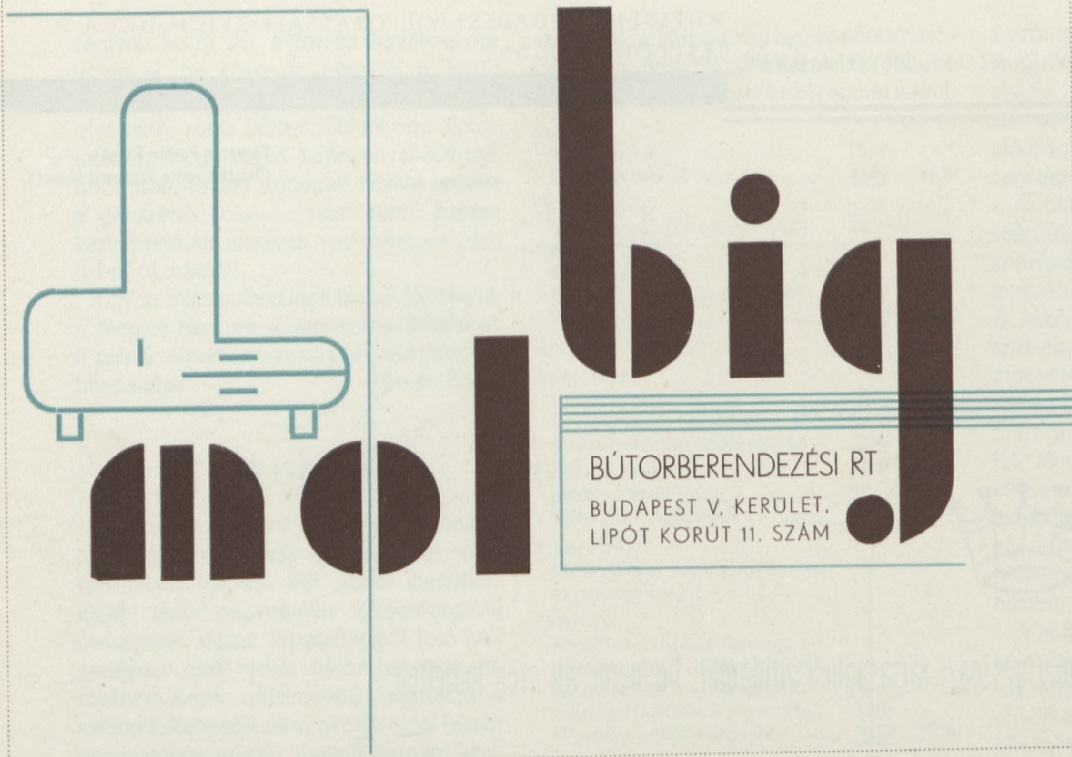
MŰTEREM: BUDAPEST VII. GRASSALKOVICH UCCA 2
TELEFÓN: 132-557

Tervezte Paxlán Péter
Olomba véste Szekeres József I.

Nemesség, előkelő finomság jellemzi az igazi társaságbeli úridámát. De nemcsak szép toalettek, gondosan ápolt haj és az arc szépsége teszik azzá. Mindezekon felül szükséges az egészen egyéni, finom és diszkrét illat, amely a megjelenést vonzóvá, frissé teszi. Ha Ön is el akarja érni, hogy mindig megcsodálják parfümjét, akkor vásárlásainál arra ügyeljen, hogy diszkrét legyen és mindig

GUERLAIN

Tervezte Münz Jenő

Tervezte Szabó János II.

B E R N H A R D T F R I G Y E S

ELEKTROCHROM

GALVANCHROMOZÓ ÉS FÉMCSISZOLO MŰHELY

BUDAPEST XI, LENKE ÚT 60. – TELEFÓN: 159-118

Tervezte Szelényi Tibor

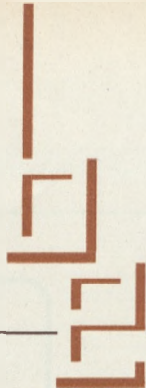
Tervezte Hanig Ferenc
Ólomba metszette Dencs Ferenc

Tervezte Radics Vilmos
Ólomba metszette Kurcsics Ernő

Szobrok, üvegek,
képek, antik és
új stílű bútorok,
vázák és modern
kerámiák, kínai
kézifestésű por-
cellánok olcsón
V, Tükör ucca 23

Könyvek
folyóiratok
üzleti könyvek
cégkártyák
névjegyek
plakátok
ízléses
kivitelben

BERZSENYI ENDRE NYOMDA

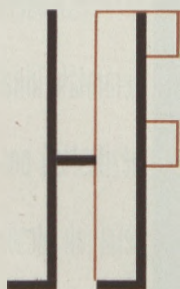
Budapest VIII. Örömvölgy ucca 26. – Telefon: 349–880. – Alapítva 1922

Tervezte Erdélyi Sándor

ANTALFFY ISTVÁN ÜRI- ÉS EGYENRUHASZABÓSA GA VII, SIP UCCA 23

Tervezte és véste Sztraka Zoltán

Tervezte Ungur Imre

HÓCSIZMÁJÁT
SÁRCIPŐJÉT
ÚJJÁ, TÜKÖR-
FÉNYESSÉ TESZI

LUX

G U M I L A K K

Tervezte Ungur Imre
Olomba véste Höchst Pál

ÜVEGEZŐ ÉS KÉPKERETEZŐ ÜZEM
MŰVÉSZI KÉPKERETEK RAKTÁRON
BUDAPEST VII. HERNÁD UCCA 19

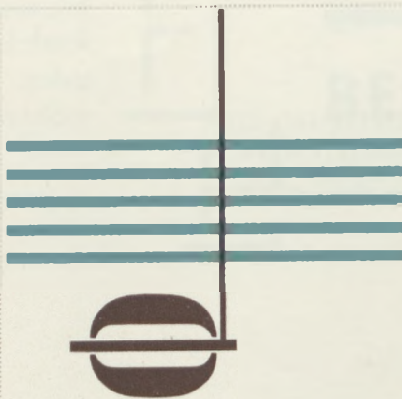
Tervezte Gorszky János

emerich
K E S Z T Y Ű G Y Á R

BUDAPEST VI DAMJANICH UCCA 23. SZ. TELEFÓN: 103-327

Tervezte Erdélyi János
Olomba metszette Höchst Pál

VILÁGMÁRKÁS ZONGORÁK ÉS PIANINÓK
LEGOLCSÓBB BESZERZÉSI FORRÁSA.
KEDVEZŐ RÉSZLETFIZETÉSI FELTÉTELEK.
BÉRZONGORÁK LEGOLCSÓBBAN.
ELADÁS, VÉTEL, CSERE.

SÖRÖSFÖI

HANGSZERKERESKEDŐ
BUDAPEST IX, SOROKSÁRI ÚT 42
TELEFÓN: 140-456

Tervezte Erdélyi Sándor

ACÉLDRÓT, DRÓTKÖTÉL, DRÓTSZÖVET
GYÁRTÁSA ÉS NAGYBANI ELADÁSA
TELEFÓNSZÁM: 190-823

Darvay A.

ELSŐ ACÉLDRÓT- ÉS DRÓTKÖTÉLGYÁR
BUDAPEST VI, VILMOS CSÁSZÁR ÚT 35

Tervezte Selmei József

fm

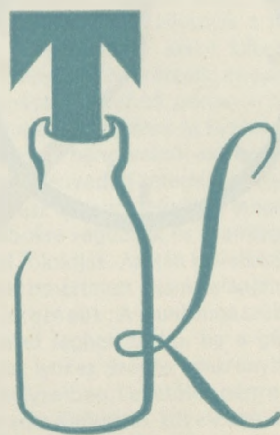
FELEDI MARGIT

MŰVIRÁGKERESKEDÉSE
BUDAPEST, ÜLLŐI ÚT 23
ALAPÍTTATOTT 1900-BAN
MŰVIRÁGOK EGYSZERŰ
ÉS MŰVÉSZI KIVITELBEN;
MINDENFÉLE DÍSZÍTÉST
SZAKSZERŰEN VÉGGÜNK

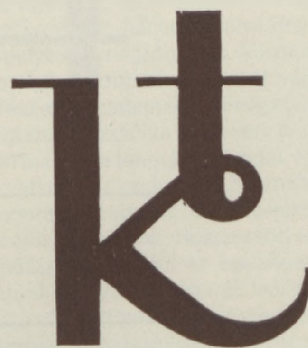
Tervezte Radics Vilmos
Ólomba véste Szekeres József I.

Tervezte Holloy István
Ólomba véste Szekeres József I.

Tervezte Holloy István
Ólomba véste Höchst Pál

Tervezte Holloy István
Ólomba véste Benák Béla

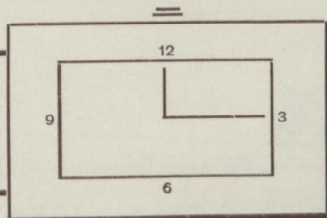
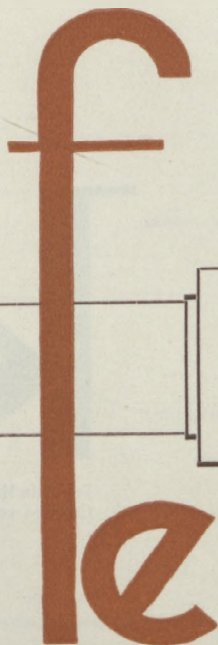

Füsti Ernő

ARANY-, ÉKSZER- ÉS ÓRASZLETE
IV. EGYETEM TÉR 11, TEL.: 163-535

*Ajánlja dús raktárát mindennemű arany-,
ezüst-, ékszerárakban és órákban, többéves
jótállás mellett. Vesz és becserél aranyat és
ezüstöt, valamint ékszereket a legmagasabb
árak mellett. Javítások pontosan készülnek.*

Tervezte Csöndör György
Ólomba véste Grueszku Simon

FURI ELEMÉR

Ó R Á S É S É K S Z E R É S Z

BUDAPEST IV, EGYETEM TÉR 11

Ajánlja dús raktárát mindennemű arany-,
ezüst-, ékszerárakban és órákban, egyévi
jótállás mellett. Vesz és becserél aranyat,
ezüstöt, valamint ékszereket a legma-
gasabb árban. Javítások garancia mellett

Tervezte Szilágyi Sándor
Ólomba véste Várekozó Ferenc

A festékező hengerek

A Grafikai Szemle 1938. évi 6. számában –r-r. jelzésű cikk a nyomtatványok helyes festékezésének a kérdésével foglalkozik. A közlemény utolsó bekezdésében ezt olvassuk: „Az egyenletes jó festékezés előfeltétele a jó és jól kezelt, jól állított henger.” A tanulságos cikkel kapcsolatban beszéljünk részletesebben a festékező hengerekről. A róluk szóló alábbi ismertetést fordítás alapján közöljük.

Történetük. A griffmadár, mely az ősi egyesített nyomdász címer egyik hagyományos jelképe, karmai között két festékező labdát szorongat. Ez a szimbólum megképezi bizonyítja, minő fontosságot tulajdonított régtől fogva a tipográfus a nyomtatóforma festékezéséhez használt szerszámnak. Ismeretes, hogy már Gutenberg találománya előtt a kínaiak értékelték a sokszorosítás technikáját és az egykori leírások szerint a vésett fatáblákat kefével festékeztek. Eszerint a nyomdai festékező henger őseinek az ilyen kefe tekinthető. Az angol gyzajgombolyag segítségével labdaalakúvá formálták.

Sikerült tehát készíteni a festékvitelhez tökéletesebb eszközt, melyet a nyomdászok – szintén átvettek. Így keletkeztek a könnyűnyomdai festékező labdák, melyek nélkül az őstipográfusokat el sem képzelhetjük. A juhbőrrel bevont, lószőrrel bélelt festékező labdák a kézbevitelhez nyéllel voltak ellátva. A festéket a két labda között előbb finoman szétdörzsölték és azután a nyomtatóformára fölhoradták. A labdák kezelése és jókarbantartása, ami igen kényes feladatot jelentett, az ezzel megbízott „labdamester” munkája volt. A festékezésnek ez a fáradságos és időtrábló módja a nyomdászokat jobb megoldásra sarkalta.

Legelőbb, 1800 körül, az amerikaiak gondoltak arra, hogy a labdákat hengerekkel helyettesítsék. A hengerek készítése azonban, mivel ezek – mint a labdák – szintén bőrből voltak, az elkerülhetetlen varrat folytán nehezen ment. De mindenesetre a hengerekkel a nyomtatás gyorsabban haladt, annál is inkább, mert közben a kézisajtón is sokat javítottak. A további jelentős haladás, mely angol ember érdeme, az volt, hogy

az enyvből és szirupból álló masszát hengeröntő-hüvely segítségével közvetlenül a henger tengelyére öntötték, tehát nem a kész bőrhengerre kenték. Ezáltal a munkát hátráltató varratok kiküszöböltek. Ezidőtájt fáradozott a lelkes König Frigyes gyorsajtójának megalkotásán, amelynek egyik gépszerkezeti előfeltétele a festékező henger. König is eleinte bőrhengert alkalmazott, csak aztán szerelte föl gépét az öntött hengerekkel, melyek a diadalmasan jelentkező gyorsajtó teljesítőképességét nagy mértékben fokozták.

Az enyves-szirupos összetételű hengeranyag nem elégítette ki a nyomdászokat. Főleg az időjárás- és hőmérsékleti ingadozásokra reagáltak érzékenyen az ilyen anyagú festékező hengerek, továbbá az anyag kellő rugalmassága hiányában nehezen ment az átöntésük. A hiányok kiküszöbölésére újabb anyagokkal kísérleteztek, melynek folyamán glicerín és zselatinból álló masszával is próbálkoztak. Ez az összetétel annyira bevált, hogy a festékező hengereknek ma is a glicerín és zselatin a fő-fő alkotórésze.

Gyártásuk: A massaanyag elkészítését és a hengerek öntését eleinte mindenütt házilag végezték a nyomdászok. Hogy a munka körülményességétől a nyomdászok mentesüljenek, hengeranyagkészítő üzemek létesültek; a hengeranyagot előállítva, táblákban szállították a nyomdáknak, ahol már csak az öntést végezték. Később az öntést is a hengeranyagkészítők vállalták, akik a hüvelyeket átveszik és a kész hengereket leszállítják.

Két tényezőtől: a henger anyagától és öntésétől függ a festékező henger jósa. A nagy hengergyártó telepeken laboratóriumban vizsgálják a beszerzett glicerín és zselatin minőségét és itt állítják össze a hengerek felhasználása szerint változó gyártási recepteket. Más-más ugyanis a kivitele és keménységi foka a rendes gyorsajtó, a gyorsjáratú gépek, az automaták, a rotációs stb. hengereké. A nyersanyagokat: glicerint, zselatint és más vegyi szereket hatalmas üstökben föloldják s keverő szerkezettel az egészet egységes masszává gyúrlják. A sűrű anyagot az üstből a hűtőbe vezetik és táblákká formálva elraktározzák. A hengeröntés a következőképpen folyik le: Előbb a henger tengelyét lakozzák, majd zsinórozzák, hogy a hengeranyag tartása biztos legyen. A hüvelyt előmelegítik, belső falát gondosan zsírozzák, hogy öntés után a henger könnyen kivethető legyen. Közben a táblás hengeranyagot gőzfűtéses kazánokban föloldják, megsűrítik, tömlőkkel az

öntőgépbe vezetik és alulról légnyomással – vagy pedig kézi eljárással fölről – öntik a hengert. Néhány perc múlva kész az öntés, következik az egy-két óráig, néha tovább tartó hűtés. Azután kihúzzák a hüvelyből a kész hengert, mely akkor kifogástalan, ha tűkőrfényesen jelentkezik, egyenes vonalú, pompásan körbefutó, pórus- és hólyagmentes, rugalmas, pontos és tartós.

Használt hengerekről átöntés előtt a felső megkeményedett réteget eltávolítják, majd az egész anyagot lefejtik a tengelyről, apró darabokra vagdalják és új anyag hozzáadásával föloldják. Azután következik az öntés a már ismertetett eljárás alapján.

Kezelésük: A munkához szükséges hengereket leghelyesebb, ha a gépteremben tartjuk lyukas, szellős szekrényben vízszintes helyzetben. Lehetőleg nem a külső falaknál, sem fűtőtestek közelében, de mindenesetre a padlótól 30 centiméternyire. Nedvesség ellen savmentes zsírral (vazelinnal) kell a hengereket védeni. Téli időszakban, amikor a fűtés következtében a nyomda levegője száraz, a fűtőtestekre forró vízzel telt edényeket helyezünk. Az így előidézett mesterséges párolgással a hengerek kiszáradása ellensúlyozható. A hengerek számára legelőnyösebb 18–19 Celsius-foknyi hőmérséklet és 65 százalékos légnedvesség.

Frissen öntött hengereket megérkezésük után ne vegyünk azonnal, hanem inkább csak néhány nappal később munkába, hogy a helyi klímaviszonyokhoz alkalmazkodhasanak. Üzembehelyezés előtt a zsiradék a hengerekről lemosandó. A hengerek beemelésékor a csapágycsapat meg kell olajozni. A hengereket nem szabad a régi állásba beerőszakolni, hanem a zárat kinyitjuk és a tengelyt újra megrögzítjük. Mikor nagy példányszámú többszínű munkát vágott hengerekkel nyomtatnak, a hengeranyagot a meglazulás veszélye miatt nem szabad egészen mélyen a tengelyig kivágni. Másolható nyomtatáshoz csakis már használt, kemény hengereket vegyünk és a festékhez kevés glicerint keverjünk. Hosszasabb ideig tartó gépálláskor (például az egyengető munka idején) az összes hengerek leállításandók.

Zsiradék és festék lemosásához tiszta puha, lehetőleg gyapjúanyagú rongyot, jó terpentinpótlót vagy terpentinolajat használjunk. A petróleum, benzin, benzol, különösen pedig a víz ártalmas a hengerekre. Másolható és anilines festék lemosásához a szesz a legalkalmasabb. Színes nyomtatásnál a hengereket legalább naponta kell mosni, de ajánlatosabb hosszabb munkaszünetek közben is. Csak fekete nyomtatás mellett ele-

gendő a hetenként egyszeri hengermosás. Lakkfesték mindig a munka befejezésekor, vagy hosszabb szünetek előtt is a hengerekről azonnal alaposan lemosandó.

Az eltompult hengerek időnként felfrissíthetők. Ennek módja: a festék eltávolítása után langyos vízű enyhe szappanoldattal a hengereket lemoszuk, szárítjuk és glicerines ronggyal áttöröljük. Ez az eljárás azonban csak rövid időre szolgáló kisegítés. A hengereket végül mégis át kell önteni. Hogy milyen időközökben, erre szabály nincs. Attól függ, hogyan használják és kezelik a festékező hengereket.

– ly.

„Econotype-Setter”

Egyes betűket szedő új szedőgép rejtőzködik e mögött az angol elnevezés mögött, ami körülbelül annyit jelenthet magyarul: hogy „gazdaságos szedőgép”. Mindenestre merész cím a szedőgéptechnika mai haladott korszakában.

A legutóbbi évtizedek szedőgépre vonatkozó találmányait végignézve, a géptechNIKUSOK ama törekvését állapíthatjuk meg, hogy a fényképezés, a film, a fotomechanikus sokszorosító eljárások segédelmével a szedéselőállításnak szeretünk már elaggott módját – a soröntő gépek eredményeinek fölhasználásával – új utakra tereljük. Van azonban olyan föltalálók is, akik éppen ellenkező fölfogásúak, s szemüket az egyes betűket szedő régi gépekre vetve, a modern technika segítségével ezekbe igyekeznek új életet lehelni.

Most a szedőgépek szülőházájából, Amerikából kapjuk egy ilyen új szerkezetű szedőgépnek a hírét. Ez a gép a betűöntők csinalta közönséges nyomdabetűkkel dolgozik; a billentyűzete megegyezik a Standard-írógépekével. Az Ohio állambeli Dayton városában gyártják, s „Econotype-Setter” a neve. Az előállító gyár maga szállítja hozzá a betűt is, mégpedig olyan csőfélékben, amelyekből a gép magazinjai gyorsan megtölthetők. Függetlenül álló magazinok annyinak kell lennie a gépben, mint amennyiféle betű-nagysággal, illetőleg betűfajttával akarnak dolgozni. Ezeket a magazinokat a forgó állványuk segédelmével gyorsan és biztosan állíthatják a maguk munkahelyére; könnyen ki is cserélhetők. A sorok zárása olyan ösztényomható kizáródarabokkal történik, amelyek a sor szedésekor – billentyűnyomásra – automatikusan helyeződnek a szavak közé. A sorokat az éppen kívántos szélességre szedik, s egy számláló mecha-

nizmus idejekorán figyelmezteti a szedőt arra, hogy a sor szedését be kell fejeznie. Ilyenformán a sort nem lehet annyira túltölteni, hogy a szükséges formátumra való összenyomása lehetetlenné váljék.

Könnyű kezelhetőség, kitűnő szerkezet és mechanikai értelemben vett egyszerűség jellemeznék még e gépet. Bemutatásakor percenként – ez megint nagyon amerikaiasan hangzik! – 600 betűt szedtek rajta, anélkül, hogy a betűk esése dolgában bármi zavar mutatkozott volna. A gép első modelljein 12 pontos betűket szaladtatnak, rövidesen azonban kisebb betűtörzsek alkalmazására is sor kerül.

Ezen az egyes betűket öntő szedőgépen különben megtalálhatjuk elődeinek nem egy jellemzőjét. Így az egykori Kastenbein-gépnek is csőből potyogtak a betűi; ezeket a csöveket – ha kiürülőben voltak – cserélgetni kellett, amihez külön munkást alkalmaztak. A sorok kizárását eszközlő rugalmas spáciumokat is használták már korábban; így a „Pulsotype” elnevezésű, egyes betűket öntő szedőgépnél, az újabb időkben a „Typar” írószedőgépnél és az „Orotype” sorszedő meg filmnyomtató gépnél is. Az utóbb említett két gépnél a sorokat összenyomásuk után rögzítették és levonatot készítettek róluk; hogy az egyes betűkből álló szedésben ezek a rugalmas spáciumok hogyan viselkednek, s mennyire nehezítik meg például a tördelő munkáját: egyelőre nem tudjuk. A korábbi kísérleteknél sok baj volt velük. Itt-ott újra nekirugaszkodtak.

Egyebekben kíváncsiak vagyunk az „Econotype-Setter” jövő sorsára.

H.

San Lazzaro

Itália legkisebb szigete legrégebb nyomdájáról lesz a következőkben szó.

Valahol az Adria felső csücskében, nem messze Velencétől, aprócska kis sziget ragadja meg a figyelmet. Az egész talán egyharmada a Margitszigetnek és elragadó ciprusaival, vadregényes gyümölcsligeteivel, elbűvölő pálmáival olybá tűnik, mint egy tenyérnyi földi paradicsom, amit az Isten jókedvében odadobott a smaragdzöld tenger kellős közepébe. Karcsú hajónk csak ügygyel-bajjal tud kikötni a primitíven összerakott állomáson és szinte fellelegzünk, amikor a recsegő deszkákon keresztül végre biztos talajt érzünk lábunk alatt.

Káprázatos látvány fogad: amerre szemünk ellát, a színskála valamennyi színében pompázó virágos kert fogad, melynek egyik,

pazar rózsákkal szegélyezett útján eljutunk Itália egyik legrégebb kolostorába, az örömeny-katolikus rend történelmi érdekességű épületébe.

Amint belépünk a kapun, fekete reverendás, fiatal szerzetes fogad, aki eddig soha nem hallott furcsa nyelvezettel szól hozzánk és bárhol igyekszünk is őt ütnök céljáról megérteni: nem boldogulunk vele. Többszöri eredménytelen kísérlet után mégis jobbnak látja, ha sarkon fordul és segítségért megy. Magunkra maradván, körülnézünk a 12. században alapított kolostornak ebben a kis előterében. Az ódon falról idősebb szerzetes szakállas képe tekint le: Mékhithar atya reliefje, a kolostor alapítójáé, aki a török invázió elől ide menekült és egész életét a rendház felvirágoztatására áldozta. Ebből az előtérből több ajtó vezet az épületbe, az egyik felett ez a szó ragadja meg figyelmünket: „Typographia, 1498”.

Felragyog a szemünk: ez az, ami bennünket érdekel; ez az, ami sokszáz kilométer távolságból is izgalomba tudja hozni a nyomdászati rajongani tudó szíveket, lenyűgözően érdekes látnivalókat és újszerű fölfe-dezéseket ígérve.

De máris visszajön az ifjú szerzetes egy idősebb reverendás úrnak a kíséretében, aki mosolyogva, szívélyes olasz szavakkal szól hozzánk. Minthogy sem olaszul, sem örömeny nyelven egyikünk sem értett, sok próbálgatás után végre francia nyelven valahogy megindul a kíváncsi érdeklődés a kolostor élete, berendezése és nyomdája iránt.

Rögtön a nyomdába vezet bennünket, mely Olaszország egyik legrégebb officinája. Legelőször a túlárado világosság az, ami megkap minket. A kétoldalt sorakozó ablakokon át reggeltől alkonyatig aranyló napsugár világítja meg a hatalmas, széles terem minden zugát. A nyomdaüzem két részre oszlott: balra van a szedőterem, jobbra pedig a gépterem.

A szedőteremben 11 vasszerkezetű regá-lisban foglalnak helyet a meglehetősen elhasznált és nagyobbára ódivatú betűk. A szekrények beosztása teljesen eltér a nálunk meghonosodott beosztástól és hosszúság, nagy rekeszei inkább a görög szekrények beosztására emlékeztetnek. De más elrendezésűek az ürtöltők és tágitók szekrényei is: hatalmas nagy fiókos szekrény van berendezve erre a célra, ami az ürtöltők gyakori használata folytán semmiképpen sem praktikus megoldás.

Ebben a nyomdában nemcsak a kolostor házimunkái készülnek, hanem egyéb kereskedelmi nyomtatványok, sőt könyvek is.

Minthogy évente több könyvet szállítanak Törökországba, Indiába, Oroszországba és Perzsiába: ezért a nyomda a legkülönbébb cirill, török, görög, héber, örmény és egyéb betűkkel bőségesen föl van szerelve.

A szedőterem bejáratánál kis könyvszekrényben őrzik az itt készült különféle nyelvű könyveknek s nyomtatványoknak egyes példányait, melyek közül szép számmal akad többszínnyomatú illusztrációkkal díszített könyv is. Szinte el sem hinné az ember, hogy ezzel a betűanyaggal és egyszerű felszereléssel ilyen kifogástalan művek láthatnak napvilágot s úgy érezzük, hogy ez a kitűnő eredmény csakis jól képzett szakérővel volt elérhető.

A szedő kollégák az olasz nyelven kívül az örmény és francia nyelvet is jól bírják, de kifogástalanul szedik az előbb említett összes keleti nyelveket. Tőlük tudtuk meg, hogy a kolostor negyven szerzetese között egy magyar is van, még hozzá budapesti, akinek kalauzálása mellett tekintettük meg a kolostor egyéb látnivalóit.

A gépterem, mely a terem jobboldali részét foglalja el, egyáltalán nem korszerű berendezésű; hiszen valamennyi gépe elhasznált, elkopott ócskaság. Mingyárt a bejáratnál egy teljesen régi, ma már használaton kívül álló gyorsajtó áll; lejjebb két Phoenix-Viktória és egy „Century 1200” típusú gyorsajtó. Ezeken a nyomtatógépeken kívül még egy angol gyártmányú vágó-, perforáló-, fűző- és aranyozógép egészíti ki a nyomda felszerelését, valamennyi villanymótoros hajtású.

Ilyen szerény felszereléssel működik ez a kis nyomda, melynek 36 nyelven készül, változatos nyomdaterméké eljut úgyszólván a világ minden részébe. Ez a nyomtatóműhely 1498 óta ontja magából ama történelmi nevezetességű nyomtatványokat, melyeket a derék örmény szerzetesek ereiként őriznek híres könyvtárukban.

A gazdasági helyzet súlyossága itt is érezhető, ami a személyzet létszámának erős redukciójában jut kifejezésre. Amíg a háború előtt 25–30-an is dolgoztak itt 8–9 órás munkakeretben, addig ma mindössze csak 10 szakember tevékenykedik napi 7 órás munkaidő mellett. Fizetésüket mindenkor a fasiszta tanács állapítja meg, amely jelenleg három osztályba sorozza tagjait. Eszerint az első osztályúak 180 lírát (48'60 P), a második osztályúak 160 lírát (43'20 P) és a harmadik osztályúak 114 lírát (30'78 P) keresnek hetenként. Minthogy ez a kereset az elsőrendű közszükségleti cikkek áraihoz mérten túlságosan alacsony, így az ott dolgozó szaktársak helyzete bizony igen nehéz. Viszont nyomdaegészségügyi szempontból a helyzet már sokkal kedvezőbb, mert amíg a környékbeli (főleg a velencei) nyomdákat elsősorban a sötétség és tisztatlanság jellemzi, addig itt minden ragyog a tisztaságtól és a szokatlan világosságtól.

Elszomorodott szívvel és őszinte sajnálkozással mondunk búcsút Gutenberg e régi szentélyének, hogy egy hosszú bolthajtásos folyosón át és gyönyörű délszaki növényekkel ékes, ezerszínű virágokkal pompázó kert mellett elhaladva, megtekintsük a kolostor egyéb történelmi nevezetességű látnivalóit.

Ezek közül kiemelkedik az örmény-katolikusok újjótt stílus temploma, mely páratlan remeke Velence építőművészetének. A földszinten foglal helyet még a szerzetesek tölgyfaburkolatú étkezőhelyisége, hatalmas méretű, vallásos jeleneteket ábrázoló freskókkal díszítve; a konyha s más helyiségek.

Az emeletre díszes márvánvlépcsők vezetnek fel, ahol művészi mozaikkockákkal kirakott, múzeumszerű széles folyosó fogadja a látogatót és a folyosón véges-végig az olajfestmények megszámlálhatatlan tömege pompázik, valamennyi az olasz festőművészet magával ragadó, gyönyörű alkotása. Itt vannak a hatalmas aranydíszítésű, híres fres-

kókkal ékesített könyvtárszobák, melyekben összesen 130.000 kötet könyv van. Az üveg-szekrényekben katonás rendben sorakoznak a vallásos tárgyu, irodalmi, tudományos és bibliofil kiadások, továbbá az örmény irodalom leggazdagabb kéziratgyűjteménye. Ugyancsak itt van lord Byron egykori dolgozószobája, több díszes olvasóterem, a numizmatikai kollekcióknak, Ázsia közép- és ókori pénzeinek és aranyérmeinek terme. Továbbá modern fizikai és kémiai terem, gazdag madár- és ásványgyűjtemény, az asztronómiai tudomány műszerei, örmény vonatkozású régiségek, könyvek, egyházi relikviák, 3000 éves egyiptomi múmiák és számtalan kincseket érő értékek gazdag múzeuma sorakozik itt tömör sorokban, köröskörül a hatalmas négyszögletű épület emeletén. Köztük néhány csillogó aranyozású díszterem, fehér carrarai márványból készült szobrokkal, Rafael, Tintoretto és Tiepolo pompás freskoival ékesítve.

Mielőtt a kolostorból eltávoznunk, megtekintjük még a földszinten lévő könyvkereskedést, ahol nem a 36 nyelven kiadott irodalmi termékek szolgálnak meglepetésül, hanem egy vendégkönyv. Ennek lapjain néhol csak egy szó vagy rövid vers fejezi ki az itteni tartózkodás boldog emlékét, melyet uralkodók, letűnt országfők, híres írók, művészek írtak le. Amint lapozgatunk benne, szemünk megakad Ferenc József, Ferdinánd főherceg, lord Byron, Molnár Ferenc nevére.

Búcsúzáskor, ahogy a ciprusokkal szegélyezett fasoron végighaladunk, figyelmünket lefoglalja a hullámozó tenger üde kékje és a szerte elterülő gyümölcsösök piroszöld színe. De tekintetünk pillanatra megakad a kolostornak egyik nyitott ablakán, amely mögött Gutenberg kései ivadékai, távol a világ zajától, távol a várostól, tülekedéstől: csendesben meghúzódva, névtelenül szolgálják a kultúrát, az ólombetű örök, hervadhatatlan dicsőségét. Ziegler Gyula.

Molnár, Pál és Társa kft.

Telefón : *116-723

P A P Í R G Y Á R A K L E R A K A T A

B U D A P E S T V, Z O L T Á N U C C A 12. S Z.

Mindennemű író-, nyomó-, esomagoló- és különlegességi papírok állandó nagy raktára. – Nagy választék fedélpapírokból, valamint kartónokból.

NYOMDÁSZATI ARCHIVUM

Kedves régi szokás a tipográfusokban, hogy a nevezetes dátumot ért népszerűbb kollégáinkat alkalmi verssel tiszteljük meg. Esetleg – ha van hozzáértő házi művésznünk – illusztrálva is. Voltak rendes versfarcagóink, akiknek jubileumok s egyéb ily alkalmakkor köteleességüké tétetett, hogy a Pegázusukat – még ha pókos vagy kehes volt is szegény pára – megnyergeljék. Az igazság kedvéért azonban megemlíteném, hogy e versezetek között akadt olykor értékes, gondolatokban gazdag s forma dolgában is kifogástalan elemű. Morócz Jenő, Jándy Imre és a német Kummer Vilmos némelyik alkalmi költeménye valóságos gyöngyszem a tipográfusok irodalmában. Ilyen jól sikerült emléknap került most a Nyomdászati Archivum kincse között. Károlyi Alajos kollégánk nevenapjára készült még 1902-ben. A németnyelvű rimes köszöntőnek id. Herdliand József volt a költője; ezt magyarra fordította és szépen megillusztrálta Privigyel Emil. Rajna-menti tájképet látunk az emléklapon; az akkor még ifjú Károlyi baktat rajta hátizsákkal és vándorbottal.

Peidl Gyula szaktársától nagyobb mennyiségű bekötött újságot meg folyóiratot, s egyéb érdekességet kapunk. Ezekből a mult füzetünkben ismertett rendszerünkön fogva a dokumentáris részt beosztottuk az Archivumba, a többi pedig átengedjük az Egyesület könyvtárának. Amikor történelmi mult nagy kollégánk eme szép ajándékát megköszönjük, újból kérjük azokat az öregebb szaktársainkat, akiknek birtokában bár személyi érdekű, de a köz szempontjából is érdekes írott meg egyéb dokumentumok – emlékek – vannak: juttassák el azokat a Nyomdászati Archivumnak, amely ez emlékek megőrzéséről gondoskodik, s egy-szersmind azokból a későbbi nemzedékek számára esetleg időleges vagy állandó kiállításokat fog rendezni.

Öhajlandó ez már csak azért is, mert ezeken az írásokon, emlékeken keresztül tükrözethetjük majdán utódaink elé a nyomdászközösség fölemelkedésének gyönyörű korszakát.

Redlinger Adolf kollégánktól megkaptuk az 1903. évi kongresszus delegáltjainak a csoportképét.

Meghatva szemléltettük rajta a még ma is élők viruló fiatalágát, s kegyelettel gondoltunk a szépszájú elköltőzöttre.

Székesfehérvári kollégáink János-napi ünnepükre vidám kis füzetet szoktak kiadni, jól csengő versekkel, s a tipográfus-életből vett ügyes elbeszélésekkel. Ezeket is gyűjtögetjük az Archivumban, mint a nyomdász-psziché tükördarabkái.

Az Archivum újabb gazdagodásáról a jövő füzetünkben fogunk szólni.

F Ö L J E G Y Z É S E K

BORÍTÉKUNKAT

Kondor Árpád kollégánk, a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete továbbképző tancsoprtjainak neveltje tervezte és metszette olombá. Műve eszmélettel kapcsolatos. Olyan Gutenberget hoz előnk, aminő századok óta benne él minden nyomdászember képezetében: szakállas, élemedett korút, apostolokra emlékeztetőt.

MELLÉKLETEINKET

együtt egy a Könyvnyomdai Munkások Egyesülete székell továbbképző tancsoprtjainak tagjai tervezték és metszette olombá. Tájékoztatók okáért kinek-kinek rajta áll a neve a munkáján.

EGY ANGOL LAP ELŐÁLLÍTÁSI KÖLTSÉGE

A hírneves újságfejedlem, lord Beaverbrook kiadásában három millió példányban megjelenő „Daily Express” angol napilap 1937-ről szóló mérlegének számadatai szerint a kiadások 5.175.000 font sterlingre rúgtak. A fő-fő költségek: újságpapírostermek, a technikai személyzet és az újságírók fizetése, a hirdetés és riportázs költség, az előfizetők biztosítására fizetett biztosítási díjak, propagandaköltségek (hirdetések és reklámok) 3.825.000 font sterlinget tettek ki. Ebbe az összegbe nincsenek beleértve a főkkiadó-hivatalok és egyéb üzemhelyiségek bérel, a világítási és fűtési költségek, a gépek és berendezések értékcsökkenése, az adók stb. A haszon 150.000 font sterling, vagyis csupán három százaléka volt a bruttó jövedelemnek. Így áll a dolog általában az angol, különösen pedig az amerikai napilap kiadásával. Hogy mibe kerül ilyen nagy újságnak a hirdetés, hogy minél gyorsabban kielégítse olvasóinak lázas kíváncsiságát a világ legtovább pontjain végbemenő eseményekről is: arra nézve elegendő annyit tudni, hogy a spanyol polgárháború a „Daily Express”-nek eddig több mint 20.000 font költségébe került, nem számítva a kiküldött hadi tudósítók honoráriumait, sem a távirati ügynökségeknek fizetett összegeket. Az olasz-abesszíniai háború hirdetésért a lap 10.000 fontot költött, hogy olvasóit állandóan informálja a harctéri eseményekről. Ilyen óriási költségeket fordítanak a nagy világ-lapok arra, hogy az újságra kiadott néhány fillérért a legváltozatosabb tudósításokkal szolgáljanak olvasóiknak. Elképzelhető mindezek után, hogy minő kért jelentene egy-egy ilyen lapnak hirtelen eltűnése az illető ország közgazdaságára. László Dezső.

VÁSZONRA NYOMTATÁS

A könyvnyomdai munkakörében az ilyesmi sem tartozik a ritkaságok közé. Különösen a vidéken, ahol zászló, kalapbélés stb. nyomtatására nincs specialista, könnyen kaphat efféle a nyomdász megrendelést, s bizony olykor kár volna e munkát elszalasztania.

A vászonra való nyomtatásnál rendszeren azon akad fenn a könyvnyomdai, hogy a festék nem igen akarja fődni a nyomtatási alapul vett vásznon. Pedig ezen könnyű segíteni. Mindenekelőtt a festéknek jobb fajtájának kell lennie, mert az újságnomtatáshoz használt

olcsóbb festéknek nincs meg a kellő fődőképessége. A nyomóhenger borítását vegyük jó puhára: például gumi- vagy nemezborítást is használhatunk, amely főlé még négy vagy öt ív könyvpapírosterk feszítünk ki. A jó fődés elérése különben függ a vászon szövésének sűrűségétől is. Finomabb vásznakra való nyomtatáskor jóféle illusztrációs festéket használunk, s ezt csak annyira hígítjuk, amennyire a nyomtatás megkívánja.

A vászonra való nyomtatásnak gyakran kimoshatatlannak kell lennie. Erre a célra a festékgyárosok speciális festékeket tartanak raktáron, de sürgősség esetében a vidéki nyomdász maga is előállíthatja, úgy hogy valamicske pokolkövet kever a közönséges festékhez. Sósavas anilinnak a festékhez való hozzákeverésével állítólag még jobb eredményt lehet elérni. Az anilinhözátétel csak csekély mennyiségű legyen.

TÜLERŐS NYOMTATÁS A FORMA ELEJÉN

Egy francia nyomdászmeister arról panaszkodik, hogy egyik gyorsajtlóján a forma elején mindig erősebb a nyomtatás, mint hátrább. Megjegyzik, hogy a gépet néhány hónap előtt alaposan megjavították, s ekkor a nyomóalaphoz a főületét is újra megjavították.

A nyomóalaphoz az a legvalószínűbb igen hálódatos dolog olyan esetekben, amikor a javításra szorult gyorsajtlón évek során át főképpen csak azonos formátumú szedést, például újságot nyomtatnak. A folytonos hatalmas nyomás következtében a nyomóalap főületének ama részén, ahová rendszeresen szedés vagy kilsé – például lapfel – kerül, mélyebbre sajtolódnak az alap főületének egyéb részelnél, s más beosztású forma nyomtatásakor hosszadalmas egyengető munkát okoznak a gépmesternek. Ha az ilyen ócska gépet javítás végett a gyárba küldik: üdvös dolog tehát a fundamen-

Thalia

ÁRUHÁZ

Az
Általános
Fogyasztási Szövetkezet
ruházati osztálya

*
A szervezett munkások
legmegbízhatóbb
bevásárlási
helye

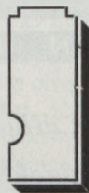
*
Lelkiismeretes
kiszolgálás,
olcsó ár

*
Nagy választék
az összes női-, férfi- és
gyermekruházati
cikkben

RAKÓCZI ÚT 42

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTÖDE RT.

BUDAPEST VI,
DESSEWFY UCCA 32
TELEFÓN:
122-370, 127-118

KÖNYVKÖTÉSZETI ANYAGOK RAKTÁRA

R É Z L É N I A G Y Á R *

tumát is símára gyalultatni. Nemcsak hogy a nyomatok jó kiadódása lesz ilyenformán biztosítva, hanem a különben már meglehetősen kopott fogasrúd s fogaskerék is pontosabban kapcsolódik egymásba. A fundamentum legvalószínűleg azonban a lehető legegyszerűsebben kell történnie. A főt említett panaszunk is minden valószínűség szerint az egyenletlen gyalulás az oka. S ez különben könnyen megeshetik, különösen ha a fundamentum keményebb anyagból való, s a gyalulásra használt gép is már jól ki van használva. A kés ilyenkor enged valamit az eredetileg elfoglalt helyzetéből, s nem fogja a lapot. Eppen ezért a megjavított gyorsajtót a visszaszállítás előtt, tehát még a gyárban létekor, tüzetesen meg kell vizsgálni, s esetleg nagyobb mennyiségű próbanyomatot is készíteni rajta. A próbanyomatok nagyobb mennyiségének a készítése azért megokolt, mert esetleg egyéb olyan hiányossággal is lehetnek még a gépek, amelyek csak nagyobb példányszám nyomtatásakor kerülnek napfényre. A próbanyomatást mindenesetre valamelyik nyomdabéli gépmesterrel ajánlatos végeztetni, legfőképp azzal, aki a gépet majdan kezelni fogja.

NYOMTATÁS BRONZOLT ALAPRA

Ilyen esetben a nyomtatás ritkán szokott sikerülni, még pedig azért nem, mert a bronz-alap nehezen veszi föl a fekete festéket, s így az utóbbival rendes módon csupán valami tompa színezetű, rosszul fódott s ezért follos fölület érhető el. Szinte elkerülhetetlenül szükséges tehát, hogy a fekete és a bronz közé valami közbenső festékréteg kerüljön. Legjobb e célra az olyan fehér festékkel való előnyomat, amelyhez bizonyos szárító szereket, olvasztott vaszt meg gyantát keverünk. A bronznyomat fölületét azonban, mielőtt a fehér festékkel rája nyomtatnánk, ajánlatos puha kefével jól elsimítanunk. Ha a mérsékeltlen adagolt fehér festékkel való nyomtatás megtörtént, s a nyomtatás megszáradt, vígan nyomtatathatunk immár fölébe a feketével is, ez éppen olyan jól fód rajta, mint fódne közvetlenül a papíron. Ha igen nagy példányszám nyomtatásáról van szó: az előnyomat alkalmazása esetleg aránytalanul sokba kerülhetne. Ilyenkor úgy segíthetünk a bajon, hogy már a bronz alá való előnyomattal festékhez is keverünk megfelelő mennyiségű vaszt meg gyantát. Ha a fekete szín ezek után nem is fód ugyan a bronzon olyan jól, mint a közbenső előnyomat esetében: az eredmény többnyire mégis elég jó.

MI AZ EX-LIBRIS?

Az ex-libris a könyv felső fedőlapjának belsejére, vagy a címlapra ragasztott jegye (rajz, embléma, monogram, címer) a tulajdonosnak. Az írott vagy rajzolt ex-librist a 14. században kezdték használni, de már litott az ó-kori kéziratokon is megtalálhatók. A legrégebbi ismert ex-libris a londoni British Museumban látható; egy papiruszdobozra van rögzítve. Ez egy halványkék fajánsz-plakett, amely sötétkék színű felirattal van ellátva. A doboz III. Amenophis egyiptomi királynak a tulajdona volt. L. D.

VÁLTOZÁS A PAPIRKERESKEDELEMBEN

Grósz József, a Friedheim és Fia cég igazgatója, kivált a cégből és a Molnár, Pálos és Társas cég beltagjaként működik tovább a papíros-üzem terén.

AUTOTÍPIAI KLISÉ TISZTOGATÁSA

Előfordul hébe-korban, hogy az autotípiai levonattal nyomtatás közben oly piszkos foltok mutatkoznak, amelyek a formának kefével való alapos megmosása után is makacsul megmaradnak a helyükön. A gépmester ilyenkor elvégre is azt gondolja, hogy a maratlásban van a hiba, s végignyomatja azon mód piszkosan az egész példányszámot. Pedig sok esetben könnyű segíteni a bajon. Nem kell hozzá más, mint egy

dareb jőféle törőgumi. A fölt okozója ilyenkor valami olyan piszkos, amely benzinnel, petróleummal ugyan ellentáll, de a törőgumival egykettőre eltávolítható. Csak arra kell ügyelnünk, hogy a gumi ne legyen túlságosan kemény, mert könnyen karcosíthat eljethet a klisé.

FESTÉK A LEVEGŐBEN

A rotációs gépeknél és a modern gyorsjáratú gyorsajtókánál gyakran tapasztalható, hogy a festék a nyomtatás idején ködszerűen a levegőbe kerül, vagyis „száll”. Ilyenkor a hibát rendszeren a festék kötőanyagában keresik, de nem helyesen, mivel megtörténik az, hogy egy és ugyanazon festék az egyik gépen – ha nyomtatnak véle – száll, másikon nem. De megtörténik az is, hogy a rotációs gép egyik festékszekrényébe tett festék száll, a másik festékszekrényébe tett egy és ugyanazon festék pedig nem. Így hát megdől az az állítás, hogy a hiba a festék kötőanyagában van. Erre vonatkozóan Amerikában kutatásokat végeztek és rájöttek arra, hogy a festék „szállásának” jelenségét a géptől kapott statikai elektromos töltés okozza. Ugyanis a festék csak egyenű elektromos töltést kap és így – miután tudjuk, hogy az egyenű elektromossággal töltött testek taszítják egymást – könnyen érthetővé válik a dolog. A henger gyors forgása és a dörzsölés következtében ugyanis a festék eloszódik, s miután csak egyenű elektromos töltéssel van ellátva minden részekéje: igyekszik a másiktól eltávolodni. Így aztán a levegőbe is kerül egy rész belőle, ami azután feltűnő alakjában a helyiség légáramlatától őrve, mindenholá benyomul, mindent befestéke, ami útjába kerül. J. T. G.

A FESTÉK ÖSSZESZÁRADÁSA

Gyakorta megtörténik, hogy a festékező hengerek két végén a festék olyan szilárd és kemény réteggé szárad össze, hogy még benzinnel vagy petróleummal sem távolítható el onnan. A henger átmérője a két szélen így megvastagodván, középen alig vehet föl festéket s így a festék eldörzsölődése, illetőleg fölódódása meglehetősen hiányossá válhatik. Egy angol szaklap a kénért ajánlja ilyen esetekben mosószerrel, s állítása szerint ez a legkeményebb festékreteget is fölbonthatja. Legokosabb persze, ha a festék összeszáradásának már eleve is elejét vesszük. A festéktartóban levő tömböket oly közel kell egymáshoz helyeznünk, amennyire csak azt a forma megengedi. De mert a hengerek két széleire még így is tolódik ki festék, ajánlatos a hengerek e részleire időnkint petróleumot vagy kenő-olajat csöpögtetnünk. Ily módon túlságosan sok festék sem halmozódik föl a széleken, s összeszáradása is ki van zárva.

A NYOMDAI GÉPEK REZGÉSE

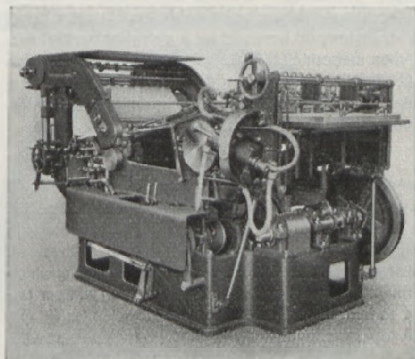
Hogy a nagyobb nyomdák gépei mi csoda zajt és épületnek minő rezgését okozzák, s hogy ez a zaj és rezgés mennyire érezhető a szomszéd házakban is: köztudomású. Hiszen egyes budapesti nyomdákban ezért meg hasonló dolgokért évekig kellett pörösködniük. S ez nem is csoda, mert a gyöngébb idegzetű és esetleg álmatlanságban szenvedő emberek számára szinte tűrhetetlen a napilapok előállításával foglalkozó nyomda szomszédsága.

A modern építéstechnikának vannak azonban már olyan eszközei, amelyekkel a gépek okozta zaj és rezgés megszüntethető, illetőleg minimálisra csökkenthető. Például vegyünk föl egy teljesen modern, nagyszabású angol nyomdai intézetet. E nyomda földszintjén egy sereg gép van elhelyezve. Alattuk pince, fölöttük pedig irodahelyiségek. A gépek folytonos járása és rázkódása által nagy zaj keletkezett, amely az alul levő pinceboltozat akusztikai hatása következtében még erősödött, úgy hogy az egész épületben szinte tűrhetetlen volt a zaj, s ezenfelül a rezgést is erősen érezték. A gép rezgésének a fa- vagy más anyagú padlóra való átszármasztását úgy igyekeznek megakadályozni, hogy a gép

állványa meg a padló közé fát iktatnak közé. Fabetétről azonban az adott esetben nem lehetett szó, mert egyrészt túlságosan magasította volna a gépek állását, másrészt pedig a fa közbeiktatásával sokszor még csak erősödött a rezonancia. Rugalmas anyagok közbeiktatásáról is lehetett volna szó, de ezt a gép állványzatának lábál összenyomják, s a hangtompító hatás így elvész. Aztán meg a nyomtató gépeknél elkerülhetetlenül szükséges a vízszintes fekvést biztosító faékeknek az alkalmazása is, ezek révén pedig a gépnek egész súlya néhány pontra koncentrálódik, s a rugalmas anyag teljesen összenyomódik. Mindezek számbavételével az említett nyomda mérnököl úgy segítették a bajon, hogy bár rugalmassá csináltatták a padlót: e fölé merev anyagból még egy padlózatot készítettek, amely a súlyt szépen elosztja a padló egész fölületére. Az alsó, rugalmas padlózat, pedig a hangtompítást a legteljesebb mértékben biztosítja.

A nyomda off-set- és mélynyomtató osztályából a toluoligőzőket és egyéb egészségrontó gázokat motorral kapcsolt szellőztető készülékkel hajtották ki. A készülék a motor olyan zajjal működött, hogy a szomszéd helyiségekben nyugodt munkáról szó sem lehetett. E mellett a rázkódás is túlságosan erős volt, annyira, hogy a főntebb ismertett zajtompító eljárás nem lett volna kielégítő. Az egész készüléket tehát motorostul együtt vaskeretre helyezték és e keret meg az alatta levő padozat közé spirális rugókat tettek. A zaj ennek következtében ha nem is szűnt ugyan meg teljesen, de mindenesetre annyira enyhült, hogy üzemet zavarónak és kellemetlennek nem lehetett többé nevezni.

Különs nehézségeket okozott a galvanoplasztikai osztály két gépének, egy dinamónak meg egy mőlorának az elcsöndesítése. E gépeknek nemcsak nappal kellett működniük, hanem a fürdők racionális kihas-

A LÁNG L. GÉPGYÁR RT AUTOLANG nyomtató

automatájának nemzetközi sikere:

rövid idő alatt a **tizedik**
gép szállítatik az angol
világbirodalom területére

LUTZLAKK- ÉS
FESTÉKGYÁR RT
BUDAPEST XIV. ÓRNAGY UCCA 4. SZ.
TELEFONOK: *297-229 (SOROZAT)BEJ.
VED-
JEGYKő- és könyv-
nyomdai fekete és min-
denféle színes festékek,
rotációs és guminyomó festékek stb. stb.

nálhatása okáért éjszaka is. A dinamónak is, meg a motornak is a működése igen zajos és rezkódó volt. A nagyobbiknak, a huszonöt-lóerős gépnek ezenfelül az volt a tulajdonsága, hogy a padlózatot néha annyira megrázkódattta, hogy a körülötte alkalmazott néhány munkáson ennek következtében komoly megbetegedési tünetek léptek föl. S mivel a nyomda közvellen szomszédságában nagy bérpaloták vannak: a rázkódás átterjedt ezekre is, sok-sok idegebb hajlandóságu lakót fosztva meg az éjszakai nyugalomától. Az ezen való segítés módja abban állott, hogy a gépek alá mindenekelőtt rugalmas padlózatot készítették, ezen pedig profilvasakból csinált erős keretet helyeztek el. A keret és a fundamentum közé egy sereg olyan spirális rugót tettek, amelyek nagysága úgy volt kiszámítva, hogy saját rezgéseik száma ne egyezhessenek meg a gépek normális forgási számával. Mert ha ugyanis ez a két mozgási gyorsaság megegyezik egymással: a gép járása annyira nyugtalanná válik, hogy üzemből hagyásáról szó sem lehet. Bekapcsoláskor gyakran észlelhető ez a jelenség, de mielőtt hogy elérje a gép a rendes forgási gyorsaságát: azonnal csönd lesz, s rendkívül nyugodtan működik a gép tovább. Amlotta ezt a hang- és rezgéstompító berendezést a galvanoplasztikai osztályban megcsinálták: a két gép éjjel-nappal szabadon működhetik: rázkódás, rezgés az egész teremben nem érezhető, s a zajnak a szomszéd épületekig való átterjedése teljességgel ki van zárva.

A HAJTÓSZÍJAK

jóságáról ha meggyőződni akarunk, a következőkét járunk el: Levágunk egy darabkát és ecetbe tesszük. Ha jó a szíj, akkor csak a színe lesz egy kissé sötétebb, míg ellenben ha nincs teljesen átláttva cserével, akkor a bőrszálat felduzzadnak és lassankint zselatinformájú pép lesz belőle. Az ilyen hajtószíj se nem tartós, se nem megbízható.

A jónak bizonyult hajtószíjak tartósságának növelésére legjobb, ha tiszta halzsírral vagy faggyúval bedörzsöljük azokat, és pedig a külső fölületükön, mert hisz ez a fölület már csak a külső fölületükön, mert hisz ez a módja egyébként úgy a leghelyesebb, ha úgy nyolc-tíz hétben egyszer este jól keféljük a szíjat, majd meleg vízzel megáztatjuk, s reggelre kelve megfaggyúzzuk avagy behalzsírozzuk. Ilyenformán a szíj belső fölületének a különb tepadás okáért való bezsírozása is fölöslegessé válik. Ha azonban sokat csuszkorál a szíj: rendszeresen kengethetjük a belső oldalát is. Bekenés

után eleinte fokozódni szokott a csuszkorálás, de abban a mértékben, ahogy a szíj a faggyút magába szívja, megduzzad: csökken aztán később. Gyantapornak a szíjra hintése, valamint a kátránnyal, viasszal, szurokkal való bekenés nem ajánlatos. Ezek egyrészt merevvé, törékennyé teszik a szíjat, másrészt a korongokat is piszkítják.

Használatba vétel előtt az új szíjakat ajánlatos megnyujtanunk. Ez a legegyszerűbben úgy történik, hogy az összekapcsolt szíjat fölkapasztyuk, s aztán folytonosan fokozódó nehézségű súlyokat teszünk beleje. egészen addig, amíg a súlyokkal az üzem közben való rendes feszültségnek mintegy ötszörösét érjük el. Továbbli nyujtásra csak akkor nincs már szükség, ha a szíj működés közben is kétképpen kijárta már magát, ami átlag úgy három-négy hét alatt következik be.

Ha a szíj erősen meg van feszítve: könnyen a tengelyágnak egyoldali túlságos megszorítása, majd ennek következtében melegen-futás következik be. A szükséges hosszúság pontos kiszámítása esetén különben a túlságos feszültség esete könnyen kizárható. Az üzem hosszabb szünetelése esetében jó, ha a szíjat ledobjuk a korongról, hogy úgyszólván megpihenhessen: az ilyesmi nagyban hozzájárul a tartóssága növeléséhez. Észszerű kezelés mellett különben elég nagy a jobbfejta bőrből való hejtőszíjnak tartóssága.

„AZ ÖRDÖG NEM ALSZIK...”

(A sajtóhírből.)

Az olvasás lelki szükséglet. Ennek megállapításához nem muszáj bölcsésznek, lelki problémákkal foglalkozó tudósnak lenni. Megállapíthatjuk ezt mi magunk is, egyszerű emberek, még pedig önmagunkon, amikor újságot, könyvet vagy bármiféle sajtóterméket veszünk kezünkbe, vagy akár ha kimegyünk az utcára és elolvassuk a céglablák feliratait, a kirakatokba helyezett szövegeket vagy a falakra ragasztott plakátokat. Mintegy benső ösztönytől vezéreltetve, önkéntelenül rávetjük szemünket a betűkre és elolvassuk. Lelkünk már úgy van alkotva, hogy reagál a betű feltűnésére és szemünk, agyunk azonnal működésbe lép, hogy a betűk által előidézett olvasási ingernek eleget tegyen. Teljesen mindegy már most, hogy ennek a lelki szükségletnek mi a tulajdonképpeni rugója. Folyhatik az áhítatból, a gyönyörűség kereséséből, az okulás vágyából, a tudáshoz jutásból, kíváncsiságból vagy szórakozási kedvből. Akármelyiket vesszük is azonban a felsorolt lelki ösztönzéseknek, mindegyike – kivétel nélkül – annak felismerésére vezet, hogy az olvasásra lelkünknek, életünk eme vezérlőjének, serkentőjének szüksége van.

És ez a lelki szükséglet életünk egész folyamán végigkísér bennünket. A zsenge gyermektőlől úgyszólván a késő aggkorig.

Mert ugyan ki ne figyelte volna már meg, hogy a kis gyermek mily áhítatos figyelemmel hallgatja szülőit vagy nagybácska testvéreit, amikor hangosan olvasnak és vajlon nem láttuk-e már, hogy az a kis gyermek, aki a betűt ugyan még nem ismeri, de ha szereti tehett, mégis elcsen egy-egy könyvet vagy újságot és félrehúzódik, hogy „olvasson”, persze csak úgy, a maga módja szerint – mondogatva: á-b, á-b...

Azt is bizonyára volt már alkalmunknak látni, hogy az aggastyán, aki már nem látja a betűt, vagy

TÓT LÁSZLÓ
KÖNYVKÖTŐBUDAPEST VI, DESSEWFFY UCCA 43
TELEFONSZÁM: 125-446*Könyvkiadói
tömegmunkákra berendezkedve!*

csak nagyon erősítő okulásával: mint erőlködés, hogy olvasson, bármilyen fáradságos is ez az igyekezete.

És mindez azért, mert lelkünk, ez az örökké íhletet adó életműszer, erre ösztönöz.

Az olvasás tehát – mint látni és tudni – meglehetősen általános elterjedtségű folyamat, mert hiszen – leszámítva az analfabéték mindig kisebbé váló számát – ma már mindenki olvas.

Nem célok azonban az olvasásnak, mint ilyennek – közöttünk – propagandát csinálni. Sem pedig az olvasást, annak keletkezését, fejlődését stb. részletezni. Most inkább az a szándékom, hogy rámutassak egyes jelenségekre, melyek olvasás közben adódnak, hol mosolyt csalva ajkunkra, hol bosszúságot okoznak. Esetleg olyan körülményeket is meglatva, melyeken magunk mosolygunk ugyan, mások ellenben miattuk éktelen dühbe gurulnak, vagy fordítva.

A sajtóhírből gondolok. Azokra a sajtóhírből, melyek már annyi sok bosszúságot, kellemetlenséget okoztak. A németek például – találozón – egyenesen a Druckfehlerteufel-től származtatják a sajtóhírből.

Szóval: az olvasást, lelkünknek ezt az úgyszólván kultúrzsükségletét sem elégíthetjük ki tökéletesen és teljesen. Lépten-nyomon beleütközünk olyan jelenségekbe, melyek megzavarják azt a vágyakozásunkat, mellyel lelki, szellemi kielégülést vélünk találni. Tudományos könyvekben kellemetlen, bosszantó félreértést okozhat egy-egy oda nem tartozó vagy hiányzó betű; regényben neveltségessé teszi a szerelmes hőst vagy a drámai hősnőt egy-egy felcserélt szó, vagy tévesen szedett, úgynevezett „fisch”-hiba; újságcikkben vagy hírből egész más értelmet ad a szövegnek egy rosszúl felrakott ékezet, nem jó helyen alkalmazott vessző vagy pont; rossz elválasztás; esetleg egy szónak egybe vagy két szóba írása; ha egy betű véletlenül kimarad, korrigálás közben egy-egy sort „eldugnak”, tördelés közben pedig egy „griff” máshová kerül... Nem ritkán gépi, munkaközben előforduló mechanikai közreműködés is okozhat súlyos összeütközéseket.

Az úgynevezett nemzeti kormány idején, a tulipán-korszakban történt Miskolcon. Az ottani ügyvédi kamara évi jelentése volt sajtó alatt, melynek akkor Bizony Ákos országgyűlési képviselő volt az elnöke. Polónyi Géza volt az igazságügyminiszter. A jelentés utolsó oldala felzetszerűen volt kiképezve a szokásos szöveggel: „Nagyméltóságú Polónyi Géza m. kir. igazságügyminiszter úrhoz Budapesten. Jelentése a miskolci... stb.” A munka elkészült, haza szállítottuk. Egyszer csak, mint

DIÓSGYŐRI
PAPÍRGYÁR RT.ALAPÍTATOTT 1782-BEN
KERESK.IGAZGATÓSÁG ÉS VEZÉRKÉPV.:
ELSŐ MAGYAR PAPÍRIPAR RT.
BUDAPEST V, ARANY JÁNOS UCCA 10. SZ.
TELEFONSZÁM: *124-283

a mennydörgös mennykő, berobogott a nyomdába Bizony Ákos s odacsapta a nyomtatványt a főnök: Szélnyi Lajos elé, aki ismeretes volt arról, hogy maga is hamar felpaprikázódott, amikor aztán nyomdáját rendszerint be is akarta szögezni...

Bizony Ákos nagy láрма és méltatlankodás közepette magyarázza, hogy őt tönkre akarják tenni a szocialista nyomdászok, mert íme, Polónyi Gézát „gazságügyi” miniszterként nyomtatták le a jelentésben. Szélnyi maga is dühbe gurult.

En olvastam a korrektúrát, én néztem át a revíziót is. Előkerestük a géprevíziót, kltűnt, hogy hiba nélkül indult meg a gép. Utánanézünk a dolognak és rájötünk, hogy nyomtatás közben a henger fölhúzta az „l” betűt, letörte és az „auflág” egy része így lett kinyomtatva. Megnéztük a szedést, megtaláltuk a törött betűt, a visszahozott Auflágnál is megállapítottuk, hogy csak egy kis rész romlott el és így a szándékosság ki van zárva. Bizony Ákost azonban ennek ellenére is csak nagynehezen lehetett erről meggyőzni.

Hasonló eset történt az egyik budapesti napilapnál is, amikor közölte, hogy a Tisza-gyilkosság ügyében elítélt Gaertner Marcel ügyvédje kegyelmi kérvényt intézett Lázár Andor igazságügyminiszterhez. Itt is kimaradt az „l” betű és úgy nyomtatták ki a lapot. Másnap persze megtörtént az inkvizíció. A korrektúrából megállapítást nyert, hogy abban a sorban, amelyben az igazságügyminiszter szó előfordul, hiba volt. A sort újrasedték: a leszedő, valamint a korigáló szedő állítása szerint is jól, csak az oldal matricázása alkalmával törhetett ki az „l” betű, amit egyébként a lenyomatnál látható nagyobb hézag is elfogadhatóvá tesz.

A „baj” elült ugyan és „következménye” sem volt, mindenesetre jellemző, hogy itt is a gépezeti munkafolyamat okozta a kellemetlenséget.

A háború után, a lengyel köztársaság megalapításának első napjaiban, a „Kurier Warszawski” című lengyel lap bőségesen magyarázó leírását közölte a lengyel címernek, melyben tudvalevőleg a fehér sas is helyet foglal. Szedéskor a szövegben a szedő az „Orla” (sas) szó helyett az „Osia” (vagylis számár) szót szedte és a lapban ez így is jelent meg. A nyomdavezetőség – a felsőbbség utasítására, mely a cselekményben az állami jelvény szándékos megsértését látta – az egész nyomdászemélyzetnek felmondott. A személyzet a megrendszabályozást igazságtalannak találta és sztrájkba lépett. Néhány napi sztrájk után aztán a harcoló felek megbékéltek és megállapodtak abban, hogy az érdekelt szedőt és korrektort az üzem más osztályában fogják foglalkoztatni, a többiek pedig csinálják tovább a lapot. Ezzel az ügy el is lett intézve, de tanulságul szolgál, hogy milyen vihart támaszthat egy hibásan szedett betű...

De ez elvégre nem is csoda, ha régondolunk arra, hogy milyen nagy és idegvesztítő munkával jár egy-egy napilap technikai előállítás. A laikusok előtt elképzelhetetlen gyors tempó, rossz levonat, valami közbejuthető zavaró körülmény és nagyon könnyen közbecsúszik a végzetes, egyetlen betű által okozott baklövés.

Még normális viszonyok között is megesik ilyen baj. Amikor például – tévedésből – valamely betűnek rendeltetését félremagyarázzák. Olaszországban történt meg egy felette mulatságos eset félreértelt betű miatt.

Cingerelli professor, a toscanai állatkert igazgatója, néhány majmot rendelt a közismert londoni állatkereskedőtől. Mikor a küldemény megérkezéséről értesítették, kiment a pályaudvarra, hogy a majmokat átvegye. Nagy volt azonban bámulata, amikor látta, hogy az állomáson valóságos majomketrec-város van, telve kuncogó, lármás majmokkal. A fuvarlevélhez csatolt

levélben azt írta a londoni állatkereskedő, hogy elnézést kér, mert „csak” 450 majmot tud ezúttal küldeni, de több nincs raktáron. A tudós professor nem tudta megérteni ezt a furcsa dolgot, csak később derült ki a végzetes tévedés. Az állatkerti igazgató ugyanis levélben 5 vagy 6 majmot rendelt. Az 5-ös és a 6-os számok közé egy kis „o” betűt írt, ami olasz nyelven a vagy szócskát jelenti. Az angolok pedig 506 majomról szóló megrendelést olvastak ki a levélből.

Tagadhatatlan, hogy az ilyen látszólag csekélységeknek számító dolgok nagy különbségeket idéznek fel írásban és nyomtatásban és így az életben is. Mást jelent ugyanis az ivás és mást jelent az ivás; más a néhány napos és más a néhánynapos; mást értünk a súlyok és mást a súlyok alatt; más a lőerő és más a lőerő; más jelentése van annak, hogy hát ha és más a hátha; más, ha írjuk ez előtt és más az, hogy ez előtt; más az oda és más az oda. Az esetek ezer és ezer különféle más változatát is lehetne felsorakoztatni ennek igazolására, azonban elégedjünk meg annak a megállapításával, hogy ezek adandó alkalmakkor bosszúságot okoznak, vagy mosolyt csalnak az ajkunkra.

Sokszor úgy vagyunk vele, hogy talán nem is volna a sajtóhiba olyan feltűnő, ha a körülmények valamilyen szerencsétlen összejátszára nem domborítaná ki a hiba kellemetlen vagy mulatságos voltát.

Megesett például egy fővárosi napilap keresztirejtenyrovatában, hogy a szedő ahelyett, hogy azt szedte volna: „17. vízszintes a szerelem nyílása” – t. i. az Amor –, az volt szedve, hogy a „szerelem nyílása”. Egy egyszerű, parányi kis ékezet a betű tetején és órlási különbséget, sőt konsternációt okozó félreértésnek adott lehetőséget – A Borsszem Jankó meg is jegyezte a hibával kapcsolatban, hogy „lám, mi mindent mászként alkot egy közbecsúszott vessző...”

Lorilleux Ch. és Társa Rt.

Hő- és könnyunyomdai festékgyár

*Iroda : Budapest, Ferenc József rakpart 27
Gyár: Budafok. Telefonszám: 269-635, 269-778*

A NYOMDAÜZEMEK FÜTÉSE

A tavaszon és nyáron túlvolnánk. Az azt megelőző télen hideg volt az otthon, hideg volt a műhely, hideg volt minden hely, ahol a munkásember meg szokott fordulni. Sok szenvedéssel járó télen vergődünk ét, azért jó lesz, ha okulunk belőle és elkövetünk minden tőlünk telhetőt, hogy a most közeledő télen ez a nyomorúság valamelyest enyhüljön.

A nyomdák nagy része rosszul fűtött volt. Ezt lehetett tapasztalni azoknál az üzemeknél is, ahol nem sajnálták a tüzevalót, de az olyan helyeken, ahol azzal spóroltak: keserves volt a dolgozás. Mert nemcsak az ember fázt, de a fűtőgép, a festék, papíros és minden üzemanyag. A hideg helyiségben a munkás nagyobb erővel kevesebb munkát tudott produkálni, de ugyanez a helyzet az anyagnál is. A hideg henger nem adott fel jól, a hideg festékből több fogyott, sok papíros ment veszendőbe, mert a hideg festék a formán marasztalta, ahonnan a hengerre került. A hideg gépek sokkal több hejtőerő kellett. Általában a papíros, festék, henger csak normális hőfokon dolgoztatható gazdaságosan, ezért a nyomdahelyiség rendes hőfokon tartása a gazdaságos üzem érdekében föltétlenül szükséges.

Egyes helyiségek azért voltak hidegek, mert az ajtókon és ablakokon nagy rések vannak, esetleg az ajtók és ablakok csak szimplák. Ezek a helyiségek még akkor sem fűthetők jól, ha megfelelő mennyiségű tüzelőszert és jó kályha áll rendelkezésre. A sokszor csak pár pengőbe kerülő javítások árán melegebb lehetne tenni a helyiséget.

A nagyobb hiba azonban az, hogy a kályhák rosszak. Régl, háborúelőtti kályhákkal fűtik a nyomdák nagy részét. Ezek a kályhák a tüzelő anyagnak alig 25–30 százalékat hasznosítják és ráadásul a munkahelyiségnek egyik sarkában vannak eldugva, hogy a falat melegítsék. Ahol lehet, célszerűbb tölire a kályhát a helyiség közepére állítani. A rossz kályha érzéketlen a légáramlás iránt és innen van, hogy míg mellette perzselő a hőség, a helyiség másik részén fázunk. Ezek a primitív rendszerű kályhák a békebeli magas kalóriájú külföldi szénre készültek és a kis kalóriájú, nagy gáztartalmú magyar szeneket nem tudják gazdaságosan feldolgozni. Az ilyen rossz kályhával fűtött helyiségek örökké gázszagúak, mert a kályha szerkezete olyan, hogy a legjobb kezeléssel sem kerülhető el, hogy a gáz ki ne csapjon belőle. Miután ezek a kályhák a magyar szénben rejlő nagymennyiségű gázt nem égetik el, az a füstcsövekre kerül, amittől azok eldugulnak.

Vannak kitűnően működő központi fűtésű kályhák, ezek azonban inkább nagy üzembe valók: én a kis üzem szempontjából foglalkozom a fűtéssel.

A magyar fűtőtechnika a háború után azt a feladatot, hogy olyan kályhákat szerkesszenek, amelyek a magyar szén rossz tulajdonságaival megbirkóznak: sikeresen megoldotta. Ilyen kályhák – ellentétben a régi rossz kályhákkal – a magyar szénben rejlő melegnek 75 százalékat hasznosítják és megfelelő kezelés mellett szagtalanul égetik el a legrosszabb magyar szeneket is. Ezeket a kályhákat pedig kétaknás kályháknak nevezik. A lényegük az, hogy a belsejüket kétféle osztották. Az egyik része a töltőakna, a másik része az égőakna. Ezzel a megoldással elérték azt, hogy a szengáz a töltőajtón nem áramolhat ki, hanem a kémény szívó hatásánál fogva az égőakna felé kényszerül, ahol eléget.

A VII. füzet tartalma:

	Old
Kongresszus és szakkultúra	149
Gutenberg-képmások	150
A szedőgépek fűtése vidéken (Juhász Bélától)	152
„Áramvonalas” szedőgépek (Höhne Ottótól)	153
Fa, fém, papíros nyúlása (Jáki Tóth G.-tól) ...	154
Kézirat és gépszedés (Román Antaltól) ...	154
Kalkuláció (Székely Ártúr II.-től)	156
A festékező hengerek (–ly-től)	165
„Econotype-Setter” (H.-tól)	166
San Lazzaro (Ziegler Cyulától)	166
Nyomdászati Archivum	168
Följegyzések	168
Szerkesztői posta	172

A Nyomdász-Egyesület továbbképző csoportjának szedéspéldái és ólommetsetek a boríték 2., 3. és 4. oldalán és a lap belsejében a 157-től 164-ig terjedő nyolc oldalon.

Tehát a szénnek az az értékes része, amely a régi kályhákban korom alakjában a csövet eldugaszolta és a kéményen át füst alakjában távozott el, a második aknában egészen elég és hasznos melegebb alakul át. Általában ezeket a kályhákat nagy gondnal dolgozzák ki, jól záródó ajtókkal látják el és úgy készítik, hogy a rostély rázása és a saletkozás alkalmával a helyiség nem lesz tele porral, mint azt a közönséges kályhánál tapasztaljuk. Minthogy ezek a kályhák automatikus légáramlást is végezhetnek, alkalmassá arra, hogy egy kályhával két vagy több szobát fűtsünk. Tág határok között szabályozható „folytonzó” az olyan, amelyből az egész fűtési idény alatt nem alszik ki a tűz. Tehát a begyújtással járó bajok is elmaradnak. Ezek az előnyök a nyomdaüzemben nagyfontosságúak.

Hangszólomozom kell, hogy téves az a felfogás, mintha az állandó tüzelés drágább volna. Ellenkezőleg áll a dolog, mert gyakorlati tapasztalatok és tudományos kísérletek igazolják, hogy gazdaságos fűtés csak megszakítás nélküli tüzeléssel érhető el. Ez természetes is, mert hiszen a gépek, bútorok, falak és egyéb használt tárgyak sok melegeit kívánnak és azért az éjjeli lehűlés után – naponként ismétlődő begyújtások esetén – sok kalória megy veszendőbe.

Azt hiszem, hogy soraim eléggé meggyőzőek abban a tekintetben, hogy a pénzpocsékoló, szengázokádó és örökös rosszullétet okozó békebeli rossz kályhák eltűnjenek a nyomdaüzemekből, hogy helyet adjanak a minden tekintetben jobb kétaknás kályháknak. Ellenérvül e kályháknak drágább volna sem hozható fel, mert hiszen a gazdaságosabb kihasználás folytán előállott megtakarításból esetek szerint már talán az első évben is, de két-három év alatt egész bizonyosan visszatérül a kályha ára.

A tárgyhoz tartozónak tartom még annak a megemlékezését, hogy a magyar szén kalóriáértéke 3000–5000, a koksze 7500, a száraz fáé 3500 körül mozog. A nagyobb kalóriájú tüzelőszert használata gazdaságosabb.

Ahol fához könnyebben és olcsóbban lehet hozzájutni, erre a célra is készítenek nagyon jól működő kályhákat. Itt figyelembe veendő az a körülmény, hogy abban az esetben, ha a fát nem tudjuk nyáron beszerezni: a fafűtés nagyon drága. Csak a száraz fa biztosítja a fás kályhák gazdaságos kihasználását. A régi fás kályhák az elképzelhető legdrágább fűtésűek. Próbát végeztem. Száraz tüzelőfát lemértem és vízbe tettem. A próba azzal a meglepő eredménnyel járt, hogy a fa ötven százalékkal lett nehezebb, ennél vizet szívott magába. Ha ehhez hozzászámítjuk még azt a veszteséget, amely azáltal áll elő, hogy a vizes fának előbb meg kell száradnia, hogy eléghessen, akkor ez a veszteség még nagyobb. Télen, kis tételekben vásárolt vizes fa nagyon drága tüzelést eredményez. Különben ideális tisztaságú, száraz állapotban, megfelelő kályhában érdemes használni, ha egy kicsit drágább is. Juhász Béla.

SZERKESZTŐI POSTA

Lapunk szerkesztője található reggel 8-tól 2-ig a Világosság-nyomdában (telefon: 131–016).

A jövő füzet szerkesztőjének záróideje: október 20.

St. E.: Nem közöljük. Nem pedig azért, mert amit a Grafikai Szemlében megjelenésre érdemesítettünk: annak valamelyes magának is kell lennie. Hogy valamelyik szedésmintánk nem nyerte meg az Ön tetszését: lehet egyéni gustus dolga is. Az ilyen egyéni szépiérek minden téren megnyilatkozhatik. Van akinek a „Vadász temetése” című közlismert olajnyomat tetszik, de van aki Ráfael, Corot, Mednyánszky műveitől lelkesedik. Ruházat dolgában: más az ízlése a cigánysátrák feketeszemű szépségének, s megint más az esztétika tanárnőjének. Irodalom tekintetében: van aki egy Conan-Doyle fordítást többre becsül Mikszáth vagy Móricz Zsigmond összes művelnél. Azért tehát csinján azzal a kritikával. A „szép”-re és „nem szép”-re szorítkozó egyéni megállapítás nem elég ahhoz, hogy valaki irodalmi vagy művészeti kritikusnak érezze magát. A „miért?” szónak – amely különben minden emberi tudásnak és haladásnak kiindulópontja – éppen a kritika területén van döntő jelentősége. Várjuk ezt a „miért?”-et.

A Grafikai Szemlé a kiadó Egyesület szakmunkás tagjai illetményként kapják. Nem tagoknak előfizetési díj egész évre 7.– pengő
egyes számok ára 1.– pengő.

Felölös szerkesztő: Novák László.

A szerkesztő-bizottság tagjai: Fuchs Jenő, Grosz Ernő, Heller Mór, Schneider Jenő, Schreiber Ede és Venkovits Károly.

A lap kiállításának kérdésével és a mellékletek elbírálásával foglalkozó művészi kollégium tagjai a szerkesztőn és kiadón kívül: Dukai Károly és Kun Mihály.

Kiadó-tulajdonos:

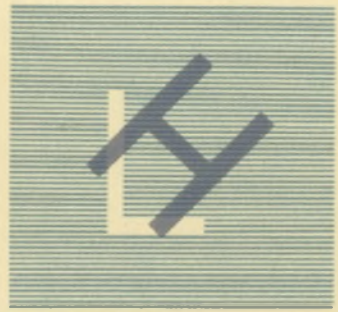
a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete.
Felölös kiadó: Halász Alfréd.

Nyomatja: Világosság Könyvnyomda Rt. Budapest (VIII. Conti uca 4. sz.); műszaki igazgató: Deutsch D.

Schmidt Testvérek Nyomdafestékgár Rt.

Gyártmányok: Rákospalota, Pázmány ucca 41. szám.
mindenféle könyv-, kő- és offsetfestékek; mélynyomtató- és anilin-gumi-
nyomtató-festékek; valamint mindennemű nyomtatási segédanyagok.

Telefonszám: **295-285**

Tervezte Lederer Ödön
Őlomba véste Szekeres József I.

Mindenki annyit ér,
ahogy betölti hivatását.
Arany János.

Tervezte Jancs Ferenc
Ólomba véste Várakozó Ferenc